

MICHAŁ SIWIEC-CIELEBON

TAKIE BYŁY POCZĄTKI. GRUPA OPERACYJNA MINISTERSTWA BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO NA POWIAT WADOWICE I LOSY JEJ FUNKCJONARIUSZY (CZĘŚĆ PIERWSZA – KIM BYLI)

Najważniejszą instytucją i głównym filarem wprowadzanej na ziemiach polskich władzy komunistycznej były bez wątpienia struktury aparatu bezpieczeństwa. Komuniści nie mieli wystarczających kadr, aby opanować aparat administracyjny czy wojsko, które szybko rozrastało się wskutek ogłoszonej przez Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN) wojennej mobilizacji. Także kadr dla aparatu bezpieczeństwa mieli za mało w stosunku do potrzeb, jednak to właśnie ten aparat traktowali priorytetowo, gdyż miał odegrać najistotniejszą rolę w zawłaszczeniu i utrzymaniu władzy przez moskiewską agenturę. Dlatego bardzo starannie wybierali i oceniali ludzi do wykonania tego zadania. Podstawowego kryterium oceny nie stanowiło to, aby byli to ludzie najlepsi pod względem intelektualnym, ale to, by byli bezwzględnie lojalni wobec Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (NKWD) i zdeterminowani służyć Związkowi Sowieckiemu i jego agenturze w postaci Polskiej Partii Robotniczej (PPR). Oczywiście sporadycznie zdarzały się także błędne typowania pretorianów systemu, jednak w zdecydowanej większości zarówno ci wytypowani bezpośrednio przez enkawudzistów, jak też kolejni, zwerbowani już przez uczniów NKWD, zrealizowali nałożone na nich zadanie zniewolenia Polaków.

Obszerność materiału dotyczącego członków grupy operacyjnej tworzącej Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego (PUBP) w Wadowicach narzuca podział materiału na części, gdyż całość zdominowałaby łamy jednego tomu „Wadowianów”. Z powodu konieczności podziału materiału przyjęto koncepcję przedstawienia biogramów funkcjonariuszy równoległe, w pierwszej części do czasu ich przydziału do Wadowic, w kolejnej zaś opisane zostaną ich losy w Wadowicach i po odejściu z tutejszego PUBP.

Zatem generalnie, z niewielkimi jedynie odstępstwami, niniejszy artykuł pokazuje rodowody pierwszych funkcjonariuszy UB w Wadowicach, bez szerszego opisu sytuacji miejscowej. Ze względu na specyfikę języka resortu oraz dla zobrazowania poziomu wykształcenia funkcjonariuszy cytaty z dokumentów podano z zachowaniem błędów i zwrotów żargonowych. Tytuły (nazwy) dokumentów z akt personalnych funkcjonariuszy zapisano kursywą, dla łatwiejszej identyfikacji, z jakich i których konkretnie dokumentów pochodzi zapis lub czego dotyczy komentarz.

RESORT

Powstały w Moskwie 21 lipca 1944 r. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, realizujący plany podporządkowania Polski władzy Józefa Stalina, miał stać się quasi-rządem na ziemiach Rzeczypospolitej, których nie planowano od razu włączyć w granice Związku Sowieckiego. Według opinii niektórych osób związanych z PKWN oraz ustaleń badaczy miał on wobec Zachodu pozorować samodzielny rząd Rzeczypospolitej i doprowadzić do referendum wcielającego zniewoloną Polskę do ZSRS jako 17. republikę. Wybuch Powstania Warszawskiego 1 sierpnia 1944 r. pokrzyżował te plany stalinowców, ale przede wszystkim samego Stalina, który w efekcie uznał, że Polska wewnątrz Związku Sowieckiego może stanowić zbyt wielkie zagrożenie i doprowadzić do problemów z utrzymaniem w ryzach komunistycznego imperium¹. Podjęto zatem decyzję, aby Polaków spacyfikowali i skomunizowali polscy komuniści za pomocą wyszkolonych w ZSRS kadr bezpieczeństwa i oczywiście z bratnią pomocą Armii Czerwonej.

Jako fachowe struktury zarządzające poszczególnymi dziedzinami życia państwowego powołane zostały w ramach PKWN resorty. Niewątpliwie użycie w pierwszym okresie budowania władzy przez komunistów nazwy „resort” zamiast dotychczas stosowanej i w zasadzie równoznacznej nazwy „ministerstwo” było zabiegiem świadomym, mającym uspić czujność wolnego świata. Wszak „ministerstwo” znacznie bardziej kojarzy się z aparatem dojrzałego i stabilnego organizmu państwowego niż

¹ Teza, że to Powstanie Warszawskie ostatecznie przekonało Stalina do rezygnacji z wcielenia Polski do ZSRS jako 17. republik, wynika m.in. z notatki płk. Ludwika Muzyczki „Benedykta” sporządzonej przez niego po rozmowie z gen. Leonem Nałęcz-Bukojemskim, prawdopodobnie w 1976 r. lub 1977 r. Do informacji o tej rozmowie i notatce dotarła SB inwigilująca płk. Muzyczkę. W obiegu publicznym informacje o tej rozmowie pojawiły się po raz pierwszy w publikacjach NSZZ „Solidarność” z lat 1980-1981. Prof. Stanisław Salmonowicz (pod pseudonimem Antoni Nowosielski) opublikował tę informację w książce *Powstanie Warszawskie. Próba uporządkowania problemów genezy i oceny ogólnej*, Warszawa 1981 r. Podał ją także prof. Jerzy Kumaniecki w książce *Stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z państwem radzieckim 1918-1943: wybór dokumentów*, Warszawa 1991 r.

niewiele bardziej potoczny i ogólnikowy „resort”. Zatem użycie tego synonimu mogło sugerować, że jest to struktura tymczasowa, przyjęta do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia o politycznym losie Polski i Polaków. Dopiero po zakończeniu Powstania Warszawskiego i zniszczeniu przez Niemców Warszawy Stalin jednoznacznie ujawnił swoje plany całkowitego podporządkowania Polski i podjął decyzję o przemianowaniu resortów z dniem 31 grudnia 1944 r. na ministerstwa, wskazując, że rząd wyłoniony przez jego agencję, czyli PKWN, jest jedynym, jakiego pozwoli sprawować zarząd na okrojonych ziemiach RP.

Resort Bezpieczeństwa Publicznego (RBP), odrębny od struktur administracji publicznej, był *novum* w polityczno-administracyjnej rzeczywistości Polski². Rozwiązanie opierało się na wzorcach przyjętych w ZSRS, gdzie obok NKWD działał Ludowy Komisariat Bezpieczeństwa Państwowego (NKGB). Dla uproszczenia w Polsce określanej jako „ludowa”³ przyjęto założenie, że nie zostanie utworzony resort spraw wewnętrznych o kompetencjach znanych z polskich konstytucji z 1921 czy 1935 r. i ustaw, a cała władza policyjna podporządkowana zostanie RBP, zaś dla nadzoru nad cywilnymi strukturami administracji państwowej powołany zostanie Resort Administracji Publicznej (RAP). Odmiennością od wzorca sowieckiego było to, że podczas gdy w ZSRS kompetencje NKWD i NKGB często się przenikały czy zązębiały, RBP w Polsce stanowił byt nie tylko całkowicie odrębny, ale ze względu na znaczenie dla skutecznej realizacji celów politycznych władzy ludowej – często nadrzędny nad RAP, podobnie jak nad większością innych resortów. Jego kadry były od początku selekcyjonowane pod kątem bezwzględnej ideologicznej wierności Związkowi Sowieckiemu.

Realizując tę koncepcję, już od połowy kwietnia 1944 r. w Obwodowym Zarządzie NKWD w Kujbyszewie, pod oficjalną nazwą Szkoła Oficerska nr 366, prowadzono szkolenie wyselekcjonowanej według bardzo ostrych kryteriów politycznych grupy obywateli II RP, z których zamierzono tworzyć kadry polskiego NKWD. Kurs ten ukończyło 217 zajmujących później kierownicze stanowiska funkcjonariuszy RBP PKWN i Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (MBP) Polski ludowej, którzy 31 lipca skierowani zostali do dyspozycji RBP w Lublinie. Od października 1944 r. do marca 1945 r. NKWD zorganizowało kolejny taki kurs, który ukończyło 218 absolwentów. Także oni zajęli większość kierowniczych stanowisk w MBP, a później MSW PRL. To właśnie absolwenci kursu w Kujbyszewie oraz ich wychowankowie zbudowali na

² W okresie międzywojennym oraz w Polskim Państwie Podziemnym sprawy bezpieczeństwa i policji wchodziły w zakres kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych / Departamentu Spraw Wewnętrznych Delegatury Rządu.

³ Określenie „Polska ludowa” nie było formalną nazwą państwa. Do 1952 r. obowiązywała nazwa Rzeczpospolita Polska, a później Polska Rzeczpospolita Ludowa.

ziemiach Polski bezwzględny aparat masowej represji i inwigilacji społeczeństwa, który w znacznej mierze przetrwał do 1990 r., wielokrotnie ratując komunistów przed utratą władzy⁴.

WYZNACZENIE FUNKCJONARIUSZY

W związku z rozpoczęciem styczniowej ofensywy Armii Czerwonej i współdziałających z nią jednostek utworzonego w ZSRS Wojska Polskiego władze tzw. Polski lubelskiej wydały polecenia organizacji odpowiednich grup przedstawicieli politycznych oraz wspierających ich funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego⁵ dla wprowadzania nowej władzy na zajmowanych przez sowietów terenach Polski. Grupy operacyjne dla województwa krakowskiego organizowano na terenie województwa rzeszowskiego, czyli części przedwojennego woj. lwowskiego, która pozostała w granicach Polski wyznaczonych przez Stalina. Do grupy operacyjnej na powiat wadowicki wyznaczono dotychczasowych pracowników PUBP w Jarosławiu⁶.

Kierownikiem grupy operacyjnej mianowano Władysława Kubkę, wywiadowcę PUBP w Jarosławiu. Ponieważ funkcjonariuszy wyznaczonych do województwa krakowskiego oznaczono numeracją ciągłą, W. Kubkę odnotowano w Rozkazy personalnym nr 7 z 13 stycznia 1945 r. pod numerem 101, a w wersji rzeszowskiej rozkazu – ze względu na skreślenie jednego z funkcjonariuszy przeznaczonych do woj. krakowskiego – pod numerem 100⁷.

Równocześnie czterech funkcjonariuszy tego samego PUBP, określonych w rozkazie jako wywiadowców: Józefa Kociubę, Franciszka Wywłokę, Mieczysława Sadowego i Michała Czekierdę, wyznaczono na wywiadowców mających zorganizować i rozpocząć pracę UB w Wadowicach⁸. W oryginalnym rozkazie MBP oznaczono ich kolejno

⁴ Więcej informacji in. w: M. Korcuć, „Kujbyszewiaczy” – awangarda UB, „Arcana”, 2002, nr 4-5, VII-X 2002; Z. Nawrocki, *Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1945-1949*, Rzeszów 1998.

⁵ Oprócz grup operacyjnych UB tworzone i wysyłano grupy złożone z działaczy partyjnych oraz urzędników mających zadanie tworzenia administracji i organizacji komórek partyjnych.

⁶ AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1, k. 32-37, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, Rozkaz personalny nr 7 z dnia 13 stycznia 1945 r. Nieco inna wersja tegoż rozkazu AIPN Rzeszów, IPN Rz 00149/15, s. 0045-0049 – ta wersja opublikowana została w: *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Rzeszowszczyźnie (sierpień 1944-lipiec 1945)*, wybór i oprac. D. Iwaneczko, Z. Nawrocki, Rzeszów 2005, s. 326-342, z podaniem informacji o sygn. w wersji papierowej AIPN Rz 00149/15 k. 161-165.

⁷ AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1, k. 37; APIN Rz 00149/15, s. 0049; *Rok pierwszy...*, s. 340.

⁸ Kolejność nazwisk funkcjonariuszy podano za wspomnianym rozkazem personalnym. Nie wiadomo, czy zastosowany układ był przypadkowy, czy wiązał się z przydzielonymi im zadaniami w strukturze

numerami 102-105, zaś w wersji rzeszowskiej numerami 101-104, przy czym nazwisko Michała Czekierdy zostało w tej wersji wpisane błędnie jako Czykierda. W publikacji *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Rzeszowszczyźnie (sierpień 1944–lipiec 1945)* nazwisko podano w wersji prawidłowej⁹.

Wspomnianym rozkazem wyznaczony został na wywiadowcę PUBP w Myślenicach wywiadowca PUBP w Przeworsku Kurmanowski (bez podania imienia), którego losy w trzy miesiące później – po przeniesieniu do Wadowic – splotyły się z losami kolegów z grupy jarosławskiej. Z materiałów prowadzonego później przeciwko niemu śledztwa wynika, że był to Władysław Kurmanowski, względnie Kormanowski. Wraz z nim przeniesienia z Myślenic do Wadowic otrzymali także Jan Lasek i Władysław Słysz. Choć nie związali się z Wadowicami na dłużej, będą oni jednak bohaterami drugiej części niniejszego artykułu. Ten artykuł poświęcony jest owym pięciu pierwszym funkcjonariuszom przybyłym do Wadowic 26 i 27 stycznia 1945 r.¹⁰

PRZYBYCIE DO WADOWIC

Kierownik grupy Władysław Kubka przybył do Wadowic wraz z wyznaczonym na starostę Jerzym Olędzkim oraz mającym objąć funkcję burmistrza Władysławem Sadowskim późnym popołudniem, a właściwie już wieczorem 26 stycznia 1945 r. Pozostałych czterech funkcjonariuszy przybyło w południe 27 stycznia. Większość budynków w centrum miasta i przy głównych ulicach zajęta była przez różne sztaby i instytucje Armii Czerwonej oraz liczne szpitale wojskowe. Pierwszą siedzibę dla powstającego PUBP znaleziono po dłuższych poszukiwaniach w domu należącym do rodziny Lichoniewiczów przy ul. Teofila Kluka 6 (obecnie Poprzeczna). Kubka wraz ze starostą Olędzkim i burmistrzem Sadowskim zamieszkał pierwotnie w domu adwokata Edwarda Reimanna przy ul. Henryka Sienkiewicza, a urządowanie rozpoczął w siedzibie NKWD, w kamienicy rodziny Homme przy pl. Józefa Piłsudskiego 6. Pozostali funkcjonariusze także urzędowali przy sowietach, korzystając z ich pomocy operacyjno-czekistowskiej, zaś mieszkali w zajmowanym i zarządzanym na siedzibę urzędu domu Lichoniewiczów.

Dopiero wiosną 1945 r, po wyjeździe z Wadowic w ślad za przesuwającym się na

PUBP (podległością funkcjonariuszy konkretnym sekcjom WUBP), co jest prawdopodobne. Wskazuje na to umieszczenie zaraz po nazwisku kierownika grupy, a później PUBP Władysława Kubki nazwiska Józefa Kociuby, o którym później pisano jako o zastępcy kierownika PUBP.

⁹ AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1, k. 37; AIPN Rz 00149/15, s. 0049; *Rok pierwszy...*, s. 340.

¹⁰ AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1, MBP, Rozkaz personalny nr 7, k. 336 (poz. 85); AIPN Rz 00149/15, s. 0048 (poz. 84); *Rok pierwszy...*, s. 337 (poz. 84) – tutaj również bez podania imienia, zgodnie z tekstem oryginału rozkazu – w przypisie 37 informacja, że w zasobie IPN nie odnaleziono jego akt osobowych.

zachód frontem części instytucji sowieckich, na siedzibę PUBP zajęto budynek Funduszu Emerytalnego pracowników Komunalnej Kasy Oszczędności przy ul. 3 Maja, przemianowanej niedługo później na ul. Józefa Stalina. Funkcjonariusze zamieszkali w sąsiadującym z siedzibą UB domu dentysty Leopolda Goldberga (później Leon Górski i wreszcie Leo Gorski) przy ul. 3 Maja / J. Stalina 15, na rogu ul. H. Sienkiewicza, który miał wspólny dziedziniec z budynkiem zajęтым dla PUBP, oraz w budynku przy ul. 3 Maja / J. Stalina 18 (należącym po połowie do Ignacego Färbera, Jakuba Färbera i Anny Hirschbein oraz do Adolfa Pawła Langego, zamordowanego przez Niemców w obozie koncentracyjnym KL Stutthof), leżącym naprzeciw gmachu UB, a posiadającym dodatkowo wyjście przez ogród na ul. Cichą. W późniejszych latach wymienione budynki przy ul. 3 Maja / J. Stalina zostały oficjalnie przejęte przez MBP w drodze wykupu (od L. Goldberga – w aktach zapisano „Goldbergiera”) lub wywłaszczenia (budynek Funduszu Emerytalnego pracowników KKO oraz dom należący do I. Färbera, J. Färbera i A. Hirschbein oraz A. P. Langego). Według akt wywłaszczeniowych funkcjonariusze zajęli te budynki z dniem 1 kwietnia 1945 r. po opuszczeniu ich przez podążające na zachód instytucje i agendy Armii Sowieckiej¹¹. Nieco później pod kontrolę PUBP przejęto magazyn broni i zdobyczy wojennych mieszczący się na parterze kamienicy Krzysztoforskich przy ul. 3 Maja / J. Stalina 8, w której do września 1945 r. mieściła się sowiecka komenda wojenna miasta, kierowana przez majora Fiodora Bałbńskiego. Natomiast od 1946 r. na potrzeby „koszar” PUBP zajęto także należący do rodziny Kowalczewskich budynek dawnego hotelu „Sobieski”, zwanego czasem także „Pod Sobieskim”, przy ul. J. Stalina 17, leżący po drugiej stronie skrzyżowania z ul. Sienkiewicza. Relikt tego zajęcia przetrwał do końca PRL w postaci mieszkań służbowych zajmowanych przez funkcjonariuszy SB i MO oraz mieszczącego się tam do 1990 r. na parterze, w przejętej przez UB restauracji Franciszka Waligóry, kasyna UB, a później SB i MO. Reliktem zajęcia przez PUBP budynków przy ul. 3 Maja / J. Stalina 18 oraz ul. Teofila Kluka / Poprzecznej 6 było uznanie części lokali w tych domach za mieszkania służbowe i zajmowanie ich przez funkcjonariuszy oraz emerytów resortu spraw wewnętrznych aż do początku lat 90. XX w. Podobna sytuacja dotyczyła budynku przy ul. 3 Maja / J. Stalina / 1 Maja 13, gdzie po formalnej likwidacji UB w latach 1953-1955 podobne mieszkania służbowe utrzymano aż do początku lat 70., gdy

¹¹ AIPN Warszawa, IPN BU 1572/3248 t. 1, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, Wywłaszczenia nieruchomości zajętych na cele użyteczności publicznej w latach 1939-1945, na rzecz organów bezpieczeństwa i porządku publicznego w woj. krakowskim, s. 0126-0135 (posesja przy ul. 3 Maja / J. Stalina 18), s. 0229-0236 (ul. 3 Maja / J. Stalina 13) oraz IPN BU 1572/3248 t. 2, s. 0343-0348 (ul. 3 Maja / J. Stalina 15). Zob. także: M. Siwiec-Cielebon, *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa na Ziemi Wadowickiej w latach 1945-1950 – rekonasans badawczy i wstępny zarys zagadnienia*, „Wadoviana, Przegląd historyczno-kulturalny”, 2016, nr 19, s. 137-162.

budynek został w całości zaadaptowany na potrzeby Komendy Powiatowej (później Komendy Miejskiej) MO.

POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI

Z pierwszych miesięcy działania PUBP w Wadowicach nie zachowało się zbyt dużo dokumentów, zaledwie kilka meldunków, czyli tzw. raportów operatywnych, z których najwcześniejsze datowane są w maju-czerwcu 1945 r. Niewiele innych dokumentów, ale także pochodzących z późniejszych miesięcy 1945 r., zachowało się w teczkach niektórych prowadzonych przez funkcjonariuszy spraw operacyjnych i śledczych. Na ich podstawie nie można wyciągnąć jakichkolwiek wniosków generalnych o działalności PUBP, a jedynie określić poziom umysłowy – z reguły bardzo słaby – sporządzających owe dokumenty funkcjonariuszy.

Dla losów członków grupy operacyjnej przybyłych do Wadowic z Rzeszowszczyzny krytyczny był kwiecień 1945 r., gdy dwóch z nich, J. Kociuba i M. Sadowy, poniosło śmierć, a kolejny, F. Wywłoka, zdezerterował. Kilka miesięcy później, w listopadzie, zwolniono M. Czekierdę, a szef W. Kubka odszedł na kurs do Krakowa, po którym przeniesiony został do Nowego Sącza. Natomiast pochodzący z Przeworska W. Kurmanowski, przybyły do Wadowic nieco później od kolegów z Jarosławia, bo po trzech miesiącach wcześniejszej służby w Myślenicach, przeniesiony został do Rabki. Również jego dwaj koledzy, Jan Lasek i Władysław Słysz, nie związali się z Wadowicami. W ten sposób w ciągu roku od przybycia grupy operacyjnej do Wadowic zniknęli z terenu powiatu wszyscy funkcjonariusze przybyli z woj. rzeszowskiego, a pamięć o nich się zatarła. W późniejszych relacjach czy wspomnieniach z reguły wymieniano jedynie kierownika grupy W. Kubkę, często przy tym przekręcając jego nazwisko i podając je jako Hubka¹².

Generalnie funkcjonariusze PUBP w tym okresie – nie tylko pierwszego roku, lecz także pierwszych trzech lat – bardzo często się zmieniali, na miejsce odchodzących do innych jednostek lub zwalnianych przychodzili nowi, którzy nie mieli często pojęcia o zadaniach, jakie przyjdzie im wykonywać. Często przenoszono także funkcjonariuszy pomiędzy poszczególnymi sekcjami – czyli zmieniano zakresy ich zadań, co powodowało zamęt i brak konsekwencji w pracy urzędu. Pierwszy zachowany meldunek (określany wtedy zapożyczeniem z żargonu NKWD jako „raport operatywny”) starszego referenta sekcji II Augustyna Bruzdy datowany jest 8 kwietnia, a dotyczący

¹² J.R. Jaglarz, A. Grodnicki, J. Fidziński, *Opowieść o Wadowicach*, Wadowice 1983, s. 36.

pięciodniowego okresu od 3 kwietnia 1945 r.¹³ Z kolei pierwszy zachowany raport operacyjny referenta sekcji V, która jest dopiero założona, Brózda Augustyna [ten sam funkcjonariusz co powyżej, jednak inaczej zapisał własne nazwisko – przyp. aut.] datowany jest 23 lipca i dotyczy okresu od 18 do 23 lipca 1945 r. Augustyn Brózda/Bruzda podpisał wprawdzie ten raport jako referent, ale już kolejny, z 27 lipca, jako starszy referent. Te zapisy można uznać za dowody panującego bałaganu, ale także za dowody szybkiej (choć okresowej) degradacji i równie szybkiego awansu, co w strukturach organów bezpieczeństwa było w tym czasie nagminne¹⁴. Jeszcze późniejszy, bo datowany 29 października 1945 r., jest pierwszy dokument sekcji III, czyli sprawozdanie pięciodniowe sekcji III za okres 23-29 października 1945 r., podpisane przez st. ref. sekcji III Edwarda Drapę¹⁵. W przypadku tej sekcji ślady wcześniejszych raportów znajdują się także w teczce referatu walk z bandami, ale pierwszymi dokumentami z niej zachowanymi są odpowiedzi WUBP z maja i początku czerwca 1945 r. na niezachowane raporty z Wadowic, zaś pierwszym dokumentem sporządzonym w PUBP Wadowice jest w tej teczce pismo skierowane do WUBP zatytułowane Odpowiedź na pisma sekcji II, a datowane 10 lipca 1945 r. Pismo sporządził A. Brózda, zaś podpisał kierownik PUBP w Wadowicach W. Kubka¹⁶.

W tym czasie działaniami operacyjnymi funkcjonariuszy PUBP w Wadowicach kierował faktycznie słynący z brutalności pierwszy sowiecki doradca urzędu, kpt. Szczerbakow¹⁷, który często wydawał polecenia funkcjonariuszom bezpośrednio,

¹³ AIPN Kraków, IPN Kr 029/1, t. 4, Raporty z pracy operacyjnej Referatu III PUBP w Wadowicach z lat 1945-1947, s. 0004.

¹⁴ AIPN Kraków, IPN Kr 029/1, t. 8 cz. 1, Sprawozdania miesięczne i raporty dekadowe Referatu IV PUBP w Wadowicach z lat 1945-1950 dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i bieżącej pracy operacyjnej, s. 0002-0003.

¹⁵ AIPN Kraków, IPN Kr 029/1, t. 11, Sprawozdania Referatu V PUBP w Wadowicach z lat 1945-1946 dotyczące sytuacji społeczno-politycznej i bieżącej pracy operacyjnej, s. 0004.

¹⁶ AIPN Kraków, IPN Kr 029/2, t. 1, Meldunki i raporty specjalne Referatu III PUBP w Wadowicach z lat 1945-1946 dotyczące działalności członków oddziałów zbrojnych i nielegalnych organizacji, s. 0011.

¹⁷ AIPN Kraków, IPN Kr 110/2124, Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie, Akta w sprawie przeciwko: Michał Czekierda, podejrzanego o bezprawne skonfiskowanie motocykla; tj. czyn z art. 140 KKWP – s. 0007 i s. 0037. Jest to jedyny ślad działalności doradcy sowieckiego kpt. Szczerbakowa (którego imienia nie udało się ustalić) w Wadowicach. Motocykl Zündapp skonfiskowany przez M. Czekierdę przejął on do swojego wyłącznego użytku. Wiadomo, że już w maju lub na początku czerwca kpt. Szczerbakow przeniesiony został na doradcę PUBP w Krakowie, gdzie wraz z szefem tego urzędu Henrykiem Morem/Zamorskim zainspirował grupę funkcjonariuszy do dokonania gwałtu na osadzonej w śledztwie Tekli Pogorzelskiej, który to czyn w prowadzonym postępowaniu określono jak „czyn nierządny”, gdyż według zeznań oskarżonych funkcjonariuszy czynności seksualnych wobec uwięzionej dokonywali tylko palcami. Wspominają o tym m.in. autorzy opracowania *Rok pierwszy...*, s. 53, przyp. 19. Natomiast właściciel bezprawnie skonfiskowanego motocykla Roman Szarek ze Spytkowic wielokrotnie interweniował w sprawie bezprawnie zabranego mu pojazdu, spotykając się nieodmiennie z szykanami

z pominięciem szefa urzędu, oraz legitymizował ich działania. Do jego najbardziej zaufanych współpracowników należeli współtowarzysze W. Kubki z grupy jarosławskiej, J. Kociuba i M. Czekierda. Kiedy wczesnym latem 1945 r. Szczerbakow został przeniesiony do PUBP w Krakowie, podobnie postępowali jego następcy, zastrzelony w Kalwarii 25 lipca 1946 r. kpt. Zabłocki (Zabłockij)¹⁸, występujący w literaturze przedmiotu z imionami Mikoła¹⁹ lub Włodzimierz²⁰, oraz kolejny trzeci doradca, działający w urzędzie co najmniej do wiosny 1947 r., którego nazwiska nie udało się ustalić. Ustalenie nazwisk i jakichkolwiek innych danych doradców sowieckich jest utrudnione, gdyż nigdy nie pracowali oni na etatach polskich i prawdopodobnie w ogóle nie zakładano im polskich teczek akt personalnych. Ich zakulisowa z reguły, a zawsze kierownicza rola w działaniach UB powoduje²¹, że w polskiej historii występują oni jako swoiści „wielcy nieobecni”. Z drugiej strony faktom ich istnienia i działania nikt, nawet najzagorzalsi hagiografowie komunistycznego resortu bezpieczeństwa, nie zaprzeczył, stanowią zatem jeszcze jedno potwierdzenie niepolskiego rodowodu owej władzy. I to zarówno władzy organów bezpieczeństwa, jak i całej tzw. władzy ludowej, skoro opierała się ona na bagnietach i czółgach Armii Czerwonej w polityce międzynarodowej oraz na mających władzę niemal absolutną organach bezpieczeństwa w polityce wewnętrznej²².

Sytuacja PUBP w Wadowicach była o tyle skomplikowana dla komunistów, że jego struktury, podobnie jak struktury Powiatowej Komendy Milicji Obywatelskiej, zostały w 1945 r. skutecznie zinfiltrowane przez polskie podziemie niepodległościowe. Jego członkowie, z reguły przewyższający poziomem inteligencji i doświadczeniem życiowym członków grupy jarosławskiej, zgłosili się do służby jako rzekomi byli żołnierze

lub lekceważeniem organów MBP i MSW PRL. Po raz ostatni wystąpił w wnioskiem o zwrot pojazdu do ministra spraw wewnętrznych gen. broni Czesława Kiszczaka, który nakazał udzielenie wymijającej odpowiedzi. Akta tego postępowania zachowały się w zespole akt Ministra Spraw Wewnętrznych, AIPN Warszawa, IPN BU 1098/13 t. 190.

¹⁸ *Oddali życie w walce o nową Polskę*, red. H. Latowska i in., Kraków 1987, s. 120 – tu błędna data jego śmierci 25 kwietnia 1946 r., a więc o trzy miesiące wcześniejsza niż faktycznie miało to miejsce; S. Wałach, *Świadectwo tamtych dniom*, Kraków 1974, s. 53-55; N. Michta, *Z lat walki z reakcją*, Warszawa 1988, s. 265.

¹⁹ Imię Mikołaj podaje M. Korcuć, „*Kujbyszewiaci*”..., s. 388-389, tenże autor w opracowaniu *Żołnierze porucznika Wądołnego*, (wspólnie z Apolonią Ptak), Kraków 2001, s. 29-30 wymienia samo nazwisko bez żadnego imienia. M. Korcuć konsekwentnie podaje oprócz polskiej pisowni nazwiska Zabłocki także transkrypcję wersji rosyjskojęzycznej Zabłockij, czego unikają pozostali autorzy.

²⁰ Imię Włodzimierz podaje S. Wałach, *Świadectwo*..., s. 53-55. Zarówno on, jak i H. Latowska podają nazwisko tylko w polskiej wersji Zabłocki, przy czym w *Oddali życie*... odnotowane jest bez żadnego imienia.

²¹ W sprawozdaniu Komitetu Powiatowego PPR w Wadowicach Zabłocki określony został bez ogródek jako „Dowódca PUBP”, co odnotował M. Korcuć, „*Kujbyszewiaci*”..., s. 389.

²² S. Poleszak, „*Pomoc*” sowiecka przy tworzeniu komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w Polsce, „*Piotrkowskie Zeszyty Historyczne*”, 2001, nr 11, s. 81-101.

Armii Ludowej i zdołali uplasować się w kilku komórkach PUBP ważnych ze względu na prowadzone działania operacyjne. Szerzej o tej operacji polskiego podziemia w kolejnej części artykułu²³.

Wiele ówczesnych działań, a nawet pierwszych sukcesów UB w Wadowickim było nie efektem sprawnego kierownictwa W. Kubki, ale pracy operacyjnej funkcjonariuszy i agentury WUBP oraz NKWD, a także zmasowanych obław organizowanych przez ówczesnego kierownika Wydziału do Walki z Bandami MUBP, a następnie WUBP w Krakowie, kpt. Leona Podworskiego²⁴ oraz por. Romana Paszkiewicza²⁵.

²³ M. Siwiec-Cielebon, *Przygotowani na najgorsze – do końca wierni Polsce. Opór wobec systemu komunistycznego na ziemi wadowickiej w l. 1945-1955 – rekonesans i próba wstępnej systematyki niektórych aspektów*, „Wadowiana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2011, nr 14, s. 33-110.

²⁴ Leon Podworski, s. Franciszka i Józefy, kpt. UB, ur. 11 VIII 1902 w Wadowicach, w 1923 r. powołany do odbycia czynnej służby wojskowej, w dokumentach personalnych podał, że w 1927 r. został mianowany ppor. rez. i tak przyjęli autorzy *Rok Pierwszy...*, jednak w listach starszeństwa i rocznikach oficerskich z okresu międzywojennego brak jego nazwiska. Pracował jako kierownik Zakładów Graficznych. Uczestnik kampanii 1939 r., zbiegł z niewoli niemieckiej. W 1941 r. wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec, zbiegł w 1943 r. W 1944 r. zaangażowany w tworzenie PPR w Pantalowicach w pow. przeworskim, następnie wstąpił do armii Berlinga, skąd skierowany został do RBP. Od 20 X 1944 oficer śledczy WUBP w Rzeszowie, 13 I 1945 skierowany do grupy operacyjnej dla woj. krakowskiego z wyznaczeniem na kierownika grupy operacyjnej/kierownika MUBP w Krakowie. Później pełnił obowiązki szefa Wydziału do Walki z Bandytyzmem (Bandami) MUBP. Aresztowany 31 VIII 1945 pod zarzutem wielu nadużyć, m.in. przywłaszczenia kosztowności oraz bicia podwładnych. AIPN Kraków, IPN Kr 057/1324, Akta osobowe funkcjonariusza Podworski Leon, imię ojca: Franciszek, ur. 11-08-1902; AIPN Kraków, IPN Kr 110/1155, Akta w sprawie karnej prowadzonej przeciwko: Podworski Leon, imię ojca: Franciszek, ur. 11-08-1902, podejrzanemu o to, że jako kierownik MUBP w Krakowie dopuścił się nadużycia władzy polegającej na defraudacji depozytów osób aresztowanych, bezprawne przeprowadzenie aresztowania oraz rozstrzelania podejrzanych przetrzymywanych w czasie prowadzenia operacji na terenie województwa krakowskiego, tj. o czyn z art. 140 Kodeksu Karnego Wojska Polskiego oraz z art. 225 Kodeksu Karnego.

²⁵ Roman Paszkiewicz, s. Mikołaja i Emilii (właściwe nazwisko Henryk Keller s. Haima) [tak w *Rok pierwszy...*, natomiast w *Ankiecie specjalnej* w aktach personalnych R. Paszkiewicz poprawnie – s. Chaima i Leopoldyny. W teże *Ankiecie specjalnej* imię matki Leokadia Maria – przyp. aut.], por. UB, ur. 23 III 1921 w Tarnowie, po zdaniu małej matury ukończył trzyletnią Państwową Szkołę Przemysłową w Bielsku, uzyskując tytuł technika włókiennika. Od 1936 r. był członkiem KZM w Tarnowie. W latach 1939-1941 członek Komsomółu i naczelnik cechu tkackiego we Lwowie. W 1941 r. wyjechał do Warszawy, następnie przeniósł się do Tarnowa, skąd z getta wyprowadził rodzinę i zbiegł. W latach 1942-1944 pracował w różnych firmach w Boguchwale i Rzeszowie, rozkazem z 10 XII 1944 mianowany sekretarzem Sekcji I WUBP w Rzeszowie, od 13 I 1945 skierowany do grupy operacyjnej dla województwa krakowskiego w charakterze oficera śledczego WUBP. Od 15 IV 1945 kierownik Sekcji II WUBP, 15 XI 1945 awansowany na zastępcę kierownika Wydziału V WUBP Kraków, od 1 I 1946 p.o. naczelnik Wydziału III. Zdezerterował 4 VIII 1946. AIPN Kraków, IPN Kr 0161/6, Akta personalne funkcjonariusza UB – Roman Paszkiewicz, imię ojca: Mikołaj, ur. 23-03-1921. Zob. także AIPN Kraków, IPN Kr 110/1990, Akta w sprawie karnej prowadzonej przeciwko: Roman Paszkiewicz, imię ojca: Mikołaj, ur. 23-03-1921, podejrzanemu o to, że jako funkcjonariusz WUBP w Krakowie przywłaszczył sobie aparat fotograficzny należący do aresztowanego, tj. czyn z art. 140 par. 1 Kodeksu Karnego Wojska Polskiego.

W tych działaniach pracownicy PUBP w Wadowicach z reguły wykonywali czynności pomocnicze czy wręcz byli statystami.

WŁADYSŁAW KUBKA, OD 7 GRUDNIA 1961 R. KUBICKI (1916-1973)
– KIEROWNIK GRUPY OPERACYJNEJ – KIEROWNIK/SZEF PUBP W WADOWICACH

(Prośba)

Ja niżej podpisany proszę! Oprzyjęcie mnie do Urzędu Bespieczeństwa Publicznego w Jarosławiu. Urodziłem się w roku 1916 dnia 2/II w Pruchniku powiat Jarosław zamieszkałem w Jarosławiu przy ulicy Sienkiewicza Nr 9 w wojsku służyłem i jestem zoną mam jedno dziecko. Jarosław dnia 21/IX 1944

*Kubka Władysław
(Życiorys dołączam)²⁶*

Władysław Kubka urodził się 2 lutego 1916 r.²⁷ w Pruchniku w pow. jarosławskim w ówczesnym woj. lwowskim (po 1945 r. woj. rzeszowskie) jako syn Andrzeja i Karoliny z d. Socha. Jak podawał w Ankiecie specjalnej wypełnionej dnia 14 stycznia 1949 r. w Krakowie, był *bez wyznania* (dawniej według metryki *Rzym. Kat.*)²⁸. Dzieciństwo spędził przy rodzicach, którzy byli robotnikami i zamieszkiwali kolejno w Pruchniku, Hawłowicach i Surochowie. W Hawłowicach gm. Pruchnik W. Kubka ukończył pięć klas szkoły powszechnej. Jak podał w życiorysie, ukończenie zaledwie pięciu klas było wynikiem *małych zarobków ojca*²⁹. Od 1930 r. (według spisane go własnoręcznie przez W. Kubkę życiorysu od 1929 r.)³⁰ rodzina zamieszkała przy ul. Konarskiego 9 w Jarosławiu i W. Kubka podjął pracę jako robotnik sezonowy w różnych firmach³¹. W późniejszej Ankiecie personalnej, wypełnionej 15 stycznia 1964 r., W. Kubka podał,

²⁶ AIPN Kraków, IPN Kr 081/1380, Akta osobowe funkcjonariusza Kubicki Władysław s. Andrzeja, numeracja stron według zapisu narzuconego u dołu skanów, s. 0039 – *Prośba* Władysława Kubki o przyjęcie do pracy w [P]UBP w Jarosławiu.

²⁷ *Ibidem*, s. 0023, *Ankieta specjalna* z 14 I 1949. Data urodzenia 2 II 1916 według własnoręcznego zapisu W. Kubki w tym dokumencie. Tę samą datę podał W. Kubka w Życiorysie wypełnionym 21 IX 1944, *ibidem*, s. 0038, oraz Prośbie o przyjęcie do pracy w PUBP Jarosław, datowanej tego samego dnia, *ibidem*, s. 0039. W późniejszych dokumentach personalnych, po zmianie nazwiska z Kubka na Kubicki występuje data ur. 4 II 1916, *ibidem*, s. 0047, *Odpis świadectwa dojrzałości* z 22 I 1963, s. 0048, *Ankieta* personalna.

²⁸ *Ibidem*, s. 0023, *Ankieta specjalna* z 1949 r.

²⁹ *Ibidem*, s. 0038, *Życiorys* z 1944 r.

³⁰ *Ibidem*, s. 0023, *Ankieta specjalna* z 1949 r. i s. 0038 *Życiorys* z 1944 r.

³¹ *Ibidem*, s. 0025 i s. 0028, *Ankieta specjalna* z 1949 r.

że jego pierwszym zajęciem była praca w majątku obszarniczym w Boratynie, podjęta w 1929 r., zaś w latach 1930-1937 pracował w przedsiębiorstwach budowlanych³².

Według informacji wpisanych w Ankiecie specjalnej W. Kubka zaangażował się w 1936 r. w działalność TUR (Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego – poprawnie OM TUR, czyli Organizacja Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych, ale trzeba pamiętać, że organizacja ta została rozwiązana przez PPS 15 grudnia 1935 r.) oraz PPS, czyli Polskiej Partii Socjalistycznej. Za tę działalność był według jego własnych twierdzeń *prześladowany przez policję granatową i zamykany w areszcie za udział w strajkach manifestacjach i rozbicie wiecu Akcji Katolickiej w Jarosławiu*³³. Zapis o *policji granatowej* w odniesieniu do przedwojennej Policji Państwowej jest charakterystyczny dla okresu powojennego. Określenie to używane przez komunistów miało w świadomości społecznej zrównywać Policję Państwową II RP z okupacyjną niemiecką formacją policji pomocniczej, działającą na ziemiach Generalnego Gubernatorstwa i używającą granatowych mundurów wzoru przedwojennego, jednak bez jakichkolwiek polskich oznak, a co za tym idzie – miało zożydzać państwowość II Rzeczypospolitej. Członkostwo w TUR i PPS w latach 1936-1939 (sam Kubka napisał w *Ankiecie* o latach 1936-1939 lub 1936-1938) potwierdził W. Kubce Powiatowy Komitet Polskiej Partii Robotniczej w Jarosławiu³⁴. Natomiast w *Ankiecie personalnej* z 1964 r. już jako W. Kubicki rozciągnął on w czasie swoją działalność polityczną przed 1939 r. podając, że w TUR działał w latach 1932-1939, co mogłoby uwiarygodniać jego członkostwo w TUR przynajmniej w latach 1932-1935, czyli do rozwiązania organizacji. Natomiast późniejsza w niej działalność była niemożliwa, a zatem stanowi ewidentne kłamstwo, co o dziwo nie zwróciło chyba uwagi osób sprawdzających i weryfikujących podane przez Kubkę/Kubickiego dane. W tejże *Ankiecie* pojawił się także wpis o działalności jej autora w klasowych związkach zawodowych w latach 1932-1939, a zatem nie tylko w czasie pracy zawodowej – do 1938 r., lecz także w okresie służby wojskowej w latach 1938-1939. Prawie identycznie jak w *Ankiecie specjalnej* z 1949 r. brzmi wpis o przynależności W. Kubki

Władysław Kubka

³² *Ibidem*, s. 0050, *Ankieta personalna* z 1964 r.

³³ *Ibidem*, s. 0026, *Ankieta specjalna* z 1949 r.

³⁴ *Ibidem*, s. 0040, *Zaświadczenie Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu* z 1944 r.

do PPS, ale data końcowa tej aktywności, pierwotnie oznaczona jako rok 1938 – wskazująca na uczestnictwo w tej działalności do rozpoczęcia przez niego służby wojskowej – została później poprawiona na rok 1939. Zatem według tego zapisu miał W. Kubka działać w PPS także w okresie służby wojskowej³⁵.

W 1938 r. W. Kubka został powołany do odbycia czynnej służby wojskowej i wcielony do 1 Pułku Artylerii Motorowej w Stryju, w którego szeregach uczestniczył jako telefonista w stopniu szeregowca w walkach z Niemcami w 1939 r. Po ucieczce z niewoli niemieckiej i powrocie do domu w Jarosławiu podjął od 1940 r. pracę przy robotach drogowych w Jarosławiu, a od 1942 r. do lata 1944 r. pracował jako robotnik kolejowy przy budowie linii telefonicznych w Jarosławiu i okolicy. Według *Życiorysu* spisanego 21 września 1944 r. pracował jako telefonista kolejowy. Według późniejszej *Ankiety personalnej*, wypełnionej 15 stycznia 1964 r., podał, że w latach 1940-1942 pracował w zakładach mięsnych, zaś w latach 1942-1944 w PKP (Polskie Koleje Państwowe), co jest oczywiście zapisem błędnym, jako że w okresie okupacji PKP nie istniały, a struktury kolei znajdowały się w zarządzie Deutsche Ostbahn, czyli Niemieckich Kolei Wschodnich³⁶. W *Ankiecie specjalnej* podał, że nie uczestniczył w działalności konspiracyjnej żadnej organizacji, a podane – i niepodane – przez niego informacje pozwalają na przyjęcie, że także jego rodzice i rodzeństwo nie uczestniczyli w konspiracji, ani niepodległościowej, ani agenturalno-sowieckiej³⁷. Natomiast w *Ankiecie personalnej* z 1964 w. Kubicki podał, że w latach 1943-1944 był członkiem Armii Ludowej w Jarosławiu. To spóźnione o 20 lat przypomnienie sobie o „kombatanctwie” wydaje się jednak mało wiarygodne, gdyż w 1949 r. nic nie stało na przeszkodzie, by ujawnić działalność w AL, wręcz przeciwnie, byłby to powód do dodatkowej chwały. Ponadto AL powstała faktycznie z dniem 1 stycznia 1944 r., wcześniej zaś działała Gwardia Ludowa, gdyby zatem W. Kubka działał w ich szeregach, wpiśałyby poprawnie Gwardia i Armia Ludowa³⁸. Przyczyną owego kłamliwego wpisu W. Kubickiego były prawdopodobnie zarówno pewność bezkarności za naciąganie danych o zasługach, jak i upływ czasu od wojennych wydarzeń oraz ubywanie autentycznych świadków, ale przede wszystkim nagminne i modne w resorcie przypisywanie sobie przez funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa PRL praw do kombatanctwa z tytułu działalności w Gwardii i Armii Ludowej jako uczestnictwa w micie założycielskim Polski ludowej.

³⁵ *Ibidem*, s. 0051, *Ankieta personalna* z 1964 r.

³⁶ *Ibidem*, s. 0027-0028, *Ankieta specjalna* W. Kubki z 1949 r., s. 0038, *Życiorys* W. Kubki z 1944 r. i s. 0050, *Ankieta personalna* W. Kubickiego z 1964 r.

³⁷ *Ibidem*, s. 0030 i 0032, *Ankieta specjalna* W. Kubki z 1949 r.

³⁸ *Ibidem*, s. 0051, *Ankieta personalna* W. Kubickiego z 1964 r.

Klasyycznym przykładem zafałszowanego życiorysu rzekomego bohatera walki z Niemcami i zmistyfikowanej działalności bojowej rzekomego oddziału AL były rozrastające się z roku na rok relacje i literackie opisy „bohaterskich” dokonań funkcjonariusza bezpieczeństwa i jej długoletniego wojewódzkiego szefa w Krakowie, płk. Stanisława Wałacha „Zdzicha”, do których wiarygodności mieli zastrzeżenia sami funkcjonariusze Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego i późniejszego MSW³⁹.

Po zajęciu Jarosławia przez Armię Czerwoną W. Kubka w lipcu 1944 r. (według zapisu w *Ankiecie specjalnej*) wstąpił do PPR. Z kolei w wydanym 24 listopada 1944 r. *Zaświadczeniu Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu* podano, że „wstąpił do PPR po wyswobodzeniu dnia 20.VIII.1944” i ta data – przy tym bardziej precyzyjna – jest prawdopodobna. Wprawdzie W. Kubka mógł wstąpić do PPR jeszcze w lipcu, po „oswobodzeniu” Jarosławia, który zajęty został przez Armię Czerwoną 27 lipca 1944 r., jednak precyzja daty sierpniowej i fakt, że W. Kubka jej nie zakwestionował ani nie ubiegał się o korektę dokumentu, wskazują, że nastąpiło to faktycznie 20 sierpnia tegoż roku⁴⁰. Warto dodać, że członkami PPR byli także jego bracia Józef, Michał i Tomasz, szwagier Kuśnierczyk (w *Ankiecie* W. Kubki brak imienia – mąż jego siostry Zofii), a także żona W. Kubki, Stefania z d. Fic. Z rekomendacji PPR zgłosił się 1 sierpnia 1944 r. do pracy w powstającym PUBP w Jarosławiu, gdzie został referentem, a od 30 grudnia 1944 r. (w nagrodę za sukcesy w prowadzonych działaniach – w notatce bez daty

³⁹ AIPN Warszawa, IPN BU 0193/5272, Wałach Stanisław, s. Szczepana, Akta osobowe funkcjonariusza, s. 42, *Zyciorys* S. Wałacha datowany Chrzanów, 9 III 1945 – uwaga funkcjonariusza kontroli specjalnej na marginesie dokumentu, s. 48, *Ankieta specjalna* S. Wałacha z dnia 7 IV 1945 z informacją wpisaną przez Wałacha, że *Obwód V* [AL – przyp. aut.] *podawał wniosek* [o odznaczenia – przyp. aut.] *do Krajowej Rady Narodowej, lecz jak się okazało raporty nasze nie dochodziły do C.* [entralnego] *K.* [omitetu]. Wskazuje to, że jeżeli nawet Wałach prowadził jakąś działalność, to z braku kontaktów nie była to działalność w ramach AL, ale samozwańcza. Uwzględniając przy tym, że w innych dokumentach kilkakrotnie podał, iż był ścigany przez żandarmerię niemiecką za nielegalny ubój, a nie za działalność polityczną, wojskową, a tym bardziej niepodległościową, owe samowalczce relacje muszą budzić wątpliwości. Postać Stanisława Wałacha samokreującego się na bojownika i partyzanta, wielokrotnie zmieniającego i ubarwiającego podawane informacje o swoim zaangażowaniu – a struktura zachowanych w aktach osobowych dokumentów wskazuje, że prawdopodobnie także selekcjonującego i poprawiającego własne akta osobowe – zasługuje na odrębne krytyczne opracowanie. Nie jest ona jednak tematem niniejszego artykułu, a przywołana została jedynie jako najbardziej znany przykład funkcjonariusza organów bezpieczeństwa przypisującego sobie zasługi trudne do udowodnienia czy zweryfikowania w świetle innych, nawet komunistycznych źródeł. Ostrożność w przyjmowaniu za wiarygodne pozostałych po Wałachu relacji nakazuje także usunięcie z jego teczek akt osobowych wszystkich dokumentów tzw. kontroli specjalnej. Wiadomo, że oprócz postępowania Wydziału do Spraw Funkcjonariuszy w sprawie stosowania i aprobowania przez Wałacha nielegalnych metod śledczych, z którego to postępowania zachowały się postanowienia dyscyplinarne – choć nie w teczce S. Wałacha, ale jednego z jego podwładnych – funkcjonariusze WdSF badali także prawdziwość przedstawionych przez niego informacji z życiorysu i podawanych relacji o udziale w partyzantce, ale konkluzje i wnioski z tych kontroli także z akt S. Wałacha zniknęły. Nie wiadomo, czy usunął je on sam, czy też stało się to wcześniej na polecenie kogoś z jego zwierzchników.

⁴⁰ AIPN Kraków, IPN Kr 081/1380, s. 0040, *Zaświadczenie Komitetu Powiatowego PPR w Jarosławiu z 1944 r.*

sporządzonej prawdopodobnie przez osobę przygotowującą przemówienie pośmiertne zapisano: „w wyniku dobrej pracy”⁴¹ kierownikiem I i II sekcji tego PUBP. Pracę w PUBP w Jarosławiu podjęli także jego bracia (Józef ur. 1908 w Jodłówce – jako woźnica, Michał ur. 1913 w Pruchniku, Tomasz ur. 1917 w Jodłówce – jako wartownik)⁴². W jednej z pierwszych *Charakterystyk* (ocen) służbowych W. Kubki, prawdopodobnie wystawionej w grudniu 1944 r. dla celów zatwierdzenia go jako kierownika II sekcji PUBP w Jarosławiu, jego przełożeni pisali m.in., że *za czasów sanacji* [--] *był czynnym uczestnikiem TUR-u PPS i Związków zawodowych* [--] *Za czasów okupacji niemieckiej był sympatykiem PPR, a w innych faszystowskich (sic!) organizacjach nie uczestniczył. [--] wstąpił odrazu do Milicji Obywatelskiej pomagając tym władzy Sowieckiej. Wstąpił odrazu do PPR* [--] *Od pierwszego dnia założenia naszego urzędu pracuje bardzo sumiennie i oddanie* [--] *Teraz jest kierownikiem II oddziału i z powierzonych mu obowiązków wywiązuje się znakomicie.* Powyższą charakterystykę podpisali Szef Bezpieczeństwa Publicznego w Jarosławiu Stelczyk Roman oraz Kierownik DZ. Personalnego Łuszczyc Jan⁴³.

Potwierdzeniem awansu W. Kubki w hierarchii PUBP jest *Wniosek* WUBP w Rzeszowie skierowany do Resortu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie z dnia 20 grudnia 1944 r. o zatwierdzenie W. Kubki na stanowisku kierownika Sekcji 1, 2, PUBP w Jarosławiu⁴⁴, pozytywnie zaopiniowany 3 stycznia 1945 r. – a zatem już przez Ministerstwo BP – w jeszcze szerszym zakresie, co być może nastąpiło w wyniku nieporozumienia. Na dokumencie znalazła się bowiem adnotacja: *Zatwierdzić w charakterze kierownika sekcji 1, 2, 3, PUBP w Jarosławiu 1.XII.1944 r.* Zapewne zatwierdzający dopisał

⁴¹ *Ibidem*, s. 0012, *Notatki nieustalonego autora* zestawiające daty z życiorysu W. Kubki/Kubickiego.

⁴² *Ibidem*, s. 0032, *Ankieta specjalna* W. Kubki z 1949 r.

⁴³ *Ibidem*, s. 0071, *Kubka Władysław* – Charakterystyka bez nazwy i daty, jako tytułu użyto nazwiska W. Kubki.

⁴⁴ Według tzw. pierwszego etatu struktury WUBP podzielone były na wydziały, te zaś na sekcje. Każdy wydział i sekcja miały swoich funkcjonariuszy w jednostkach terenowych (MUBP i PUBP). Kierownik Wydziału I nadzorował sekcje 1, 2, 3 i 8, zaś zastępca kierownika sekcje 4, 5, 6 i 7. Sekcja 1 rozpracowywała współpracowników niemieckich, volksdeutschy oraz szpiegostwo niemieckie. Sekcja 2 zajmowała się nielegalnymi organizacjami i elementami, do których zaliczono sanację, endecję, antypaństwowe elementy chłopskie oraz mniejszości narodowe. Sekcja 3 prowadziła walkę z wrogimi elementami przenikającymi do partii rządzących (czyli tzw. Bloku Demokratycznego – PPR, PPS, SL i SD) oraz przeciwko wrogiej agenturze wśród duchowieństwa, inteligencji i młodzieży. Sekcja 8 przeprowadzała aresztowania i prowadziła śledztwa na podstawie materiałów otrzymanych od kierownictwa Wydziału I. Sekcja 4 prowadziła działania przeciwko wrogim elementom w przemyśle, aktom dywersji i sabotażu, szpiegostwa i szkodnictwa gospodarczego oraz przeciwko prywatnym przedsiębiorcom. Sekcja 5 zwalczała przeciwników reformy rolnej. Sekcja 6 zajmowała się aktami dezorganizacji transportu kolejowego, drogowego, rzecznego, morskiego i powietrznego oraz łączności, a także zwalczaniem szpiegostwa w tym zakresie, zaś Sekcja 7 wykonywała zlecenia wydane przez kierownika lub zastępcę kierownika Wydziału I. Więcej na ten temat m.in. w: R. Terlecki, *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944-1990*, Kraków 2007.

do zadań kierowniczych W. Kubki jeszcze jedną sekcję – trzecią – odruchowo, z rozpedu. W dokumentach nie ma bowiem żadnych innych wzmianek źródłowych pozwalających na potwierdzenie, że W. Kubka kierował także tą sekcją jarosławskiego PUBP⁴⁵.

W dniu 13 stycznia 1945 r. skierowany został do grupy operacyjnej UB dla województwa krakowskiego i wyznaczony na kierownika grupy operacyjnej na powiat Wadowice, dokąd przybył wieczorem 26 stycznia 1945 r.⁴⁶ Po zorganizowaniu PUBP w Wadowicach W. Kubka został przemianowany, a później – 27 czerwca 1945 r. – zatwierdzony już nie jako kierownik grupy operacyjnej, ale jako kierownik urzędu od dnia 18 stycznia 1945 r. Wtedy jeszcze większość funkcjonariuszy UB nie miała nadanych stopni wojskowych, posługiwali się zatem jedynie określeniami pełnionych funkcji (referent, kierownik, naczelnik, wartownik itp.). Zamiennie zamiast „kierownik urzędu” używano często określenia „szef urzędu”.

JÓZEF KOCIUBA (1923-1945)

– ZASTĘPCA KIEROWNIKA/SZEFA PUBP W WADOWICACH

Do

Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jarosławiu

Ja Kociuba Józef wnoszę prozbę do PUBP o przyjęcie mnie wswe organy do walki przeciw wrogom naszej Ojczyzny. Tak jak jestem polakiem to mój obowiązek jest walczyć dla dobra naszej Polski. Dlatego proszę o przyjęcie mej prozby.

Kociuba Józef

Jarosław 7.XI.1944⁴⁷

⁴⁵ IPN Kr 081/1380, s. 0069 – *Do Resortu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie* (wniosek o zatwierdzenie W. Kubki), datowany 20 grudnia 1944 r.

⁴⁶ AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, k. 37, MBP, Rozkaz personalny nr 7 z dnia 13 stycznia 1945 r., AIPN Rzeszów, IPN Rz 00149/15, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych Rzeszów, Zbiór rozkazów personalnych Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN i Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, s. 0049, nieco inna wersja tego rozkazu, *Rok pierwszy...*, s. 342; J.R. Jaglarz, A. Grodnicki, J. Fidziński, *Opowieść o Wadowicach*, s. 36; M. Siwiec-Cielebon, *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa...*, s. 139; A. Nowakowski, *Wadowice w latach 1945-1990. Przyczynek do najnowszej historii miasta*, Rzeszów 2018, s. 22-23.

⁴⁷ AIPN Kraków, IPN Kr 0149/235, WUSW w Tarnowie, Akta personalne funkcjonariusz SB Kociuba Józef, imię ojca Józef, data urodzenia 18-01-1920 – numeracja stron według zapisu narzuconego u dołu skanów, s. 17/34 – *Prośba* Józefa Kociuby o przyjęcie do pracy w PUBP w Jarosławiu, egzemplarz pierwszy. W drugim egzemplarzu dokumentu – s. 18/34 ostatnie zdanie w nieco zmienionej wersji: *Dlatego wnoszę prozbę o przyjęcie mej prozby.*

Józef Kociuba

Józef Kociuba urodził się 18 stycznia 1920 r. w Wierzbnej pow. Jarosław jako syn Józefa i Zofii z d. Reń, robotników rolnych. W *Kwestionariuszu* podał, że jest wyznania rzymsko-katolickiego⁴⁸. W wieku 7 lat zaczął uczęszczać do szkoły powszechnej, w której ukończył 7 klas, po czym pracował w gospodarstwie rodziców – jak napisał w *Życiorysie, w domu*. W tym czasie wstąpił do miejscowego koła Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” i pozostawał jego członkiem do 1939 r. W obu egzemplarzach *Kwestionariusza*, który wypełnił jako funkcjonariusz UB, podał, że należał do tej organizacji w latach 1936-1939, a w obu *Życiorysach* nie podał daty początkowej, jedynie datę końcową – 1939 r. Natomiast w *Zaświadczeniu Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu* napisano, że był od roku 1937

członkiem Koła „Wici” do roku 1939⁴⁹.

W czasie okupacji niemieckiej J. Kociuba wywieziony został przez Niemców na roboty przymusowe – w żadnym z dokumentów nie podał, do jakiej miejscowości. Na robotach przebywał około dwóch lat – od 1940 do 1942 r. Nie wiadomo, czy był pracownikiem rolnym, czy został zatrudniony w przemyśle. W tym czasie podjął próbę ucieczki, jednak schwytano go i osadzono na dwa miesiące w obozie karnym w miejscowości, której nazwę w jednym z *Kwestionariuszy* (pierwszy w układzie akt) zapisał jako „Watenschttet”, zaś w drugim w układzie akt *Kwestionariuszu* jako „Watenschttet”. Być może chodzi o miasto Watensdedt (Salzgitter) włączony w 1942 r. do Salzgitter. W jego okolicy w czasie II wojny światowej znajdowały się liczne przedsiębiorstwa pozostające w zarządzie Reichswerke⁵⁰.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 9/34-10/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egzemplarz pierwszy, s. 11/34-12/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 13/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, s. 14/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. drugi.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 9/34-10/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, 11/34-12/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 13/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, s. 14/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 22/34 – *Zaświadczenie Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu* z dnia 24.II.1944 – czyli poprawnie z 24 XI 1944. Błąd datacji wynika prawdopodobnie z braku cyfry „1” w czcionkach maszyny do pisania W lutym 1944 r. Jarosław był jeszcze pod okupacją niemiecką i nawet jeżeli PPR tam działała, to na pewno nie wydawała zaświadczeń. Jarosław zajęty został przez armię sowiecką 27 VII 1944.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 9/34-10/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, 11/34-12/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 13/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, s. 14/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. drugi. Wikipedia – [https://de-m-wikipedia-org.translate.goog/wiki/Watenstedt_\(Salzgitter\)?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=nui,sc](https://de-m-wikipedia-org.translate.goog/wiki/Watenstedt_(Salzgitter)?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=nui,sc) [dostęp: 10 X 2021].

Po odbyciu kary obozu i powrocie do miejsca pracy pod koniec 1942 r. ponownie podjął ucieczkę, która tym razem się powiodła. Ponieważ był poszukiwany przez policję niemiecką, zmuszony był się ukrywać. W tym czasie, 15 czerwca 1943 r., wstąpił, jak napisał w *Życiorysach*, do tajnej organizacji PPR w Wierzbnej tak zwanej Gwardii Ludowej. W kwestionariuszach w odpowiedzi na pytanie o udział w partyzantce wpisał: *Brał czynny udział w partyzantce armii Ludowej* i podał, że używał pseudonimu (przezwiśka) „Sęp”. Dane o jego uczestnictwie w PPR potwierdza *Zaświadczenie Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu*, datowane 24.II.44 – czyli 24 listopada 1944 r. W lutym Jarosław pozostawał jeszcze pod okupacją niemiecką, zatem PPR raczej nie miała okazji do wystawiania zaświadczeń, natomiast pozorny błąd datacji wynika prawdopodobnie z braku czcionki „1” w maszynie, na której wypisano *Zaświadczenie*. W *Zaświadczeniu* napisano, że *wstąpił do PPR w czasie okupacji 15.VI.1943*. Działalność J. Kociuby w GL/AL potwierdza natomiast wystawiona przez tenże KP PPR *Rekomendacja PPR Jarosław* o przynależności do Polskiej Partii Robotniczej *dla tow. Kosiuby* (sic!) *Józefa grópa Wierzbna*, w której wpisano, że wstąpił do partii, dopisując *i bojówki 10 września roku 1933*. *Należał w czasie okupacji do PPR Gwardii Ludowej AL*. Podana data roczna 1933 jest ewidentnym błędem, gdyż PPR, a w ślad za nią GL powstały dopiero w 1942 r., zatem nikt nie mógł do nich należeć dziewięć lat wcześniej. Niewątpliwie osoba wypełniająca *Rekomendację* dla J. Kociuby miała na myśli rok 1943. Natomiast warto zauważyć, że w tym dokumencie wymieniona została także inna data dzienna jego przynależności, 10 września. Tę różnicę da się jednak wytłumaczyć założeniem, że być może J. Kociuba należał do PPR od 15 czerwca, zaś do GL od 10 września 1943 r. *Rekomendacja* owa kończy się stwierdzeniem, które także warto przytoczyć: *i w tym okresie złożył dowody karności, i uczciwości w stosunku do zwierzchników, i programu PPR-skiego*. *Rekomendację* podpisał *Dow. Wojsk. Gward. Lud. AL Podokręgu Jarosław Stelczyk Roman „Żelazny”*, czyli pierwszy kierownik PUBP w Jarosławiu. Nieco inną formę rekomendacji zawiera zachowane tylko w odpisie *Zaświadczenie Powiatowego Komitetu PPR* opatrzone tą samą datą 24 listopada 1944 r., co *Zaświadczenie* wymienione wyżej, ale zachowane w innej jednostce aktowej dotyczącej J. Kociuby. Także w nim podano, że był on członkiem PPR od 15 czerwca 1943 r. Inna jest jednak dalsza treść tego dokumentu, w której stwierdzono wprost: *Zaświadczenie to wydaje się celem przedłożenia w Referacie Bezpieczeństwa celem otrzymania pracy*. Jednak zwraca uwagę fakt, że data wydania owej „rekomendacji” jest o wiele późniejsza niż faktyczne podjęcie służby w MO, a później UB przez J. Kociubę, o czym piszę w dalszej części artykułu⁵¹.

⁵¹ *Ibidem*, s. 9/34-10/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, 11/34-12/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 13/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, s. 14/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 22/34 – *Zaświadczenie Powiatowego Komitetu PPR* dla Józefa Kociuby, s. 23/34 –

Sam J. Kociuba w swoich *Życiorysach* ciekawie określił priorytety działalności PPR i GL/AL, pisząc: *Grupa nasza zajmowała się wywiadem o działalności AK przytem robiliśmy wypadki na Niemców. Z chwilą gdy Armia Czerwona wkroczyła na nasze tereny udzielaliśmy informacji, później po odcięciu jednej grupy Sowieckiej i rozbiciu jej przez Niemców w naszej wiosce nocą chodziliśmy i zbieraliśmy rannych ukrywając ich we własnych domach. Po odbiciu tego terenu 9 żołnierzy i 1 oficera oddaliśmy w ręce Sowieców. Jak z tego wynika, najważniejszym celem działalności PPR i GL/AL było rozpracowywanie działalności polskiego podziemia niepodległościowego, zaś wypadki przeciwko Niemcom organizowano dodatkowo. W informacji o pomocy udzielanej przez komunistów sowiekom zajmującym okolice Jarosławia J. Kociuba ani słowem nie wspomniał, że właśnie wtedy żołnierze licznej na tych terenach AK podjęli w Podokręgu Rzeszów Okręgu Krakowskiego AK współpracę taktyczną z Armią Czerwoną, walcząc z Niemcami w ramach akcji „Burza” o wyzwolenie swojej ojczyzny. Komuniści w tym czasie, zamiast walczyć o wolność Polski i Polaków, „udzielali informacji” sowiekom⁵². Natomiast z akt śledztwa prowadzonego latem 1945 r. przeciwko Franciszkowi Wywłóce wynika, że J. Kociuba był wraz z nim od początku 1942 r. żołnierzem oddziału wypadowego ZWZ-AK dowodzonego przez Karola Urbana i dopiero w czerwcu 1943 r. został przez Romana Stelczyka zwerbowany do PPR. Przynależność J. Kociuby do ZWZ-AK potwierdza także zeznanie F. Wywłoki z 30 stycznia 1953 r., w którym podaje on, że wraz z J. Kociubą i kilkoma innymi kolegami składali przysięgę pod koniec zimy 1942 r.⁵³*

W aktach J. Kociuby znajduje się także karta z danymi personalnymi, która zdaje się podważać niektóre z podanych powyżej informacji. Dokument ów, mający charakter niewielkiego formularza ewidencyjnego, został prawdopodobnie wypełniony przez jakiegoś funkcjonariusza prowadzącego dokumentację personalną, zapewne w WUBP Rzeszów, względnie w PUBP Jarosław. Dane personalne wprowadzone zostały prawidłowo, ale w rubryce *Przynależność partyjna* wstawiono znak „%”, w rubryce *Czy*

Rekomendacja PPR Jarosław; AIPN Rzeszów, IPN Rz 00155/1210, WUSW Rzeszów, Akta personalne funkcjonariusz SB: Józef Kociuba, imię matki: Zofia, ur. 18-01-1920 r. – numeracja stron według zapisu narzuconego u dołu skanów, s. 0001 – Odpis zaświadczenia Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu datowanego 24 XI 1944.

⁵² AIPN Kraków, IPN Kr 0149/235, s. 9/34-10/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, 11/34-12/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 13/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, s. 14/34 – *Życiorys* Józefa Kociuby, egz. drugi.

⁵³ AIPN Rzeszów, IPN Rz 046/622, WUSW Rzeszów, Akta śledztwa w sprawie napadów rabunkowych przy użyciu broni, udzielenia pomocy podziemnym organizacjom, nielegalnego posiadania broni i innych, prowadzonego przeciwko: Franciszek Wywłoka, imię ojca: Tomasz, ur. 22-11-1922 i innym, s. 0006-0010 – Zeznanie F. Wywłoki, Jarosław 11 maja 1945 r., s. 0163-0171 – (Odpis) Protokół przesłuchania podejrzanego F. Wywłoki, Rzeszów 30 stycznia 1953 r.

podlegał represjom wpisano *nie*, w rubryce *Czy miał ucieczki z więzień i obozów* także wpisano *nie*. Nawet przy uwzględnieniu, że ucieczka z robót przymusowych to nie to samo co ucieczka z więzienia czy obozu, jest pewne, że gdyby formularz wypełniał sam J. Kociuba, odpowiedzi w tych rubrykach byłyby inne. W obu *Kwestionariuszach* J. Kociuby widoczna jest także jeszcze jedna sprzeczność informacji, gdyż na pytanie o udział w wojnie / przeciw komu i w jakich latach odpowiedział *nie brał*, ale ta negatywna odpowiedź prawdopodobnie wynika z faktu, że pytanie znalazło się w paragrafie 13 dotyczącym służby w wojsku⁵⁴.

Faktycznie jednak, co napisał w *Życiorysach*, J. Kociuba *zaraz w początkach tworzenia Milicji w Jarosławiu* zgłosił się do pracy w MO, z której dopiero później został przeniesiony do pracy w PUBP w Jarosławiu. Dokładna data przeniesienia J. Kociuby z MO do UB nie jest jednoznacznie udokumentowana. Wprawdzie autorzy opracowania *Rok pierwszy...* podają jako początek jego służby w PUBP datę 2 października 1944 r., powołując się na akta personalne J. Kociuby z zasobu Archiwum IPN w Rzeszowie, jednak w aktach tych nie ma dokumentu z taką datą. Zapewne autorzy datę przyjęli za dokumentem opublikowanym na stronach 105-122 swego opracowania, w którym Kociuba Józef wymieniony jest pod numerem 96 jako współpracownik PUBP w Jarosławiu właśnie z datą przyjęcia 2 X 1944 r., a jego funkcja w urzędzie określona została jako pracownik⁵⁵. Niewątpliwie pracował w PUBP w Jarosławiu już 10 października 1944 r. i wiadomo, że od tego dnia wykonywał zadania w 2 sekcji PUBP, choć jeszcze nie był zatwierdzonym pracownikiem. Tę datę podaje Raport, a właściwie wniosek personalny z 8 listopada 1944 r., który warto przytoczyć w całości: *Do Wojewódzkiego Wydziału Personalnego w Rzeszowie ot Powiatowego Wydziału Personalnego w Jarosławiu. Raport. Niniejszym zawiadamiam rze obywatel. Kociuba Juzef syn Juzefa pracuje jako współpracownik drugiego oddziału Pow. Urz. Bez. Publ. w Jarosławiu uznany przez nas godnym zaufania, dlatego prosimy zatwierdzić wyżej wymienionego współpracownika w drugą sekcję Pow. Urz. Bez. Publ. który pracuje ot 10/X 1944 roku. Wniosek ten podpisał pod-cznik [co prawdopodobnie miało oznaczać stopień podporucznika*

⁵⁴ AIPN Kraków, IPN Kr 0149/235, s.9/34-10/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. pierwszy, s. 11/34-12/34 – *Kwestionariusz* Józefa Kociuby, egz. drugi, s. 24/34 – *Karta ewidencyjna* bez daty i tytułu z danymi J. Kociuby.

⁵⁵ AIPN Rzeszów, IPN Rz 00155/1210, WUSW Rzeszów, Akta personalne funkcjonariusz SB: Józef Kociuba, imię matki: Zofia, ur. 18-01-1920 r. W aktach tych brak dokumentów wytworzonych przez samego J. Kociubę, a poza odpisem zaświadczenia Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu, potwierdzającym członkostwo w partii i kierującym go do pracy w Referacie Bezpieczeństwa wszystkie pozostałe dokumenty dotyczą okoliczności śmierci J. Kociuby i wniosku jego brata Franciszka o odszkodowanie z tego tytułu, *Rok pierwszy...*, s. 119.

– przyp. aut.] *Hasiuk* [Mikołaj – przyp. aut.]⁵⁶ jako Kierownik Wydziału Personalnego PUBP, a kontrasygnował *Za zgodą Kierownika PUBP pod-cznik* [czyli również podporucznik – przyp. aut.] *Krzywiński* [Bolesław – przyp. aut.]⁵⁷. Ów odwrotny układ podpisów – gdzie szef personalny podpisywał się z prawej strony jako wnioskodawca, a podpis przełożonego był kontrasygnatą z lewej strony dokumentu jest charakterystyczny dla ówczesnych dokumentów personalnych bezpieki. Obaj podpisujący wspomniany *Raport* byli absolwentami kursu NKWD w Kujbyszewie i ważnymi agentami sowieckich służb, a B. Krzywiński sprawował wtedy funkcję p.o. kierownika PUBP w Jarosławiu. W niewiele wcześniejszych rozkazach skierowujących ich do Jarosławia wymienieni zostali w stopniach plutonowych, zatem awans obu w strukturach MBP był błyskawiczny i znaczący. Zapewne to oni – albo przynajmniej jeden z nich – wyłowili J. Kociubę spośród funkcjonariuszy MO i spowodowali jego przeniesienie do PUBP. Wyartykułowane we wspomnianym wniosku ich zaufanie, a zapewne także opieka nad młodym funkcjonariuszem PUBP w Jarosławiu J. Kociubą wskazują, że NKWD i RBP pokładały w tym ostatnim spore nadzieje. Prawdopodobnie właśnie

⁵⁶ Mikołaj Hasiuk, ur. 30 VII 1915 we Lwowie, wykształcenie podstawowe, z zawodu ślusarz i kowal. Przed wojną odbył służbę wojskową w 14 Pułku Ułanów Jazłowieckich, w którego szeregach brał udział w kampanii 1939 r. Od 1943 r. służył w 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki. Ukończył kurs NKWD w Kujbyszewie. Skierowany do WUBP w Rzeszowie w stopniu plutonowego Rozkazem personalnym nr 14 z 14 IX 1944. Od 22 XI 1944 pierwszy szef PUBP w Lubaczowie. Zginął w zasadzce zorganizowanej przez oddział AK 31 XII 1944. – więcej informacji w: *Rok pierwszy...*, s. 67, 75, 97, 323 i 385.

⁵⁷ Bolesław Krzywiński (wcześniej Bolesław Szyldhaus, właściwe nazwisko Bernard Borys Schildhaus), ur. 24 X 1913 w Przemyślu, do 1922 r. zamieszkały we Lwowie, wykształcenie podstawowe, z zawodu krawiec. Od 1928 r., a więc od 15. roku życia członek Związku Młodzieży Komunistycznej i Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej, do 1943 r. członek Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy, skazany w 1937 r. na siedem lat więzienia. Od października 1939 r. funkcjonariusz NKWD, od 1941 r. służył w Armii Czerwonej, następnie w sowieckiej partyzantce i batalionach robotniczych, później pracownik leśny w Czelabińsku. Uczestnik bitwy pod Lenino w szeregach 1 DP im. T. Kościuszki, ukończył kurs NKWD w Kujbyszewie. Rozkazem personalnym nr 4 RBP z 16 VIII 1944 – pierwszym rozkazem powołującym UB na Rzeszowszczyźnie – skierowany do służby w WUBP w Rzeszowie jako *stały współpracownik w RBP* w stopniu plutonowego, organizator i pierwszy p.o. kierownik PUBP w Jarosławiu, od czerwca kierownik PUBP w Przemyślu, później m.in. naczelnik wydziału i zastępca szefa WUBP w Olsztynie, zastępca szefa WUBP w Łodzi i Lublinie, w latach 1954-1955 szef Wojewódzkiego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie a w latach 1955-1956 w Białymostku. Zwolniony z resortu w 1957 r. w stopniu podpułkownika. Więcej informacji w *Rok pierwszy...*, s. 52, 61, 88, 126, 128, 136, 145, 388, 389, 452, 586 i 630. Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden drobny szczegół. Autorzy opracowania *Rok pierwszy...* podają, iż B. Szyldhaus używał nazwiska Krzywiński od 1945 r., tymczasem omawiany raport dot. J. Kociuby podpisany przez niego nazwiskiem Krzywiński datowany jest jeszcze w 1944 r., dokładnie 8 listopada, a zatem dwa miesiące przed nastaniem 1945 r. Ewentualne antydatowanie tego dokumentu nie jest prawdopodobne, tym bardziej że autor drugiego czy może raczej pierwszego podpisu na tym dokumencie zginął jeszcze w 1944 r., aczkolwiek w ostatnim jego dniu – 31 grudnia. Zatem B. Szyldhaus musiał używać nazwiska Krzywiński co najmniej dwa miesiące wcześniej, niż podają autorzy wspomnianego opracowania.

z racji owych nadziei znalazł się na drugim miejscu na liście grupy operacyjnej na powiat Wadowice i jest także prawdopodobne, że rzeczywiście miał pełnić funkcję zastępcy szefa grupy, a później urzędu, o czym piszę w dalszej części artykułu.

W ślad za powyższym *Raportem*, ale dopiero dwa tygodnie później, 23 listopada 1944 r., kierownictwo WUBP w Rzeszowie wystosowało do Wydziału Personalnego RBP w Lublinie wniosek o zatwierdzenie Józefa Kociuby w charakterze referenta sekcji 1, 2, 3 PUBP w Jarosławiu, także w tym wniosku podając, że zatrudniony jest on w Urzędzie od 10 października 1944 r. Z niewiadomej przyczyny decyzja kierownictwa RBP była inna i J. Kociubę zatwierdzono tylko jako referenta sekcji 2, z datą podaną w obu wnioskach, czyli od 10 października 1944 r. Zatwierdzenie to ogłoszone zostało w Rozkazie Personalnym RBP nr 37 z 10 grudnia 1944 r.⁵⁸

Zaangażowanie J. Kociuby w działalność komunistycznej agentury oraz fakt jego natychmiastowego zgłoszenia się do pracy w Resorcie BP – bo MO także stanowiła element struktury RBP/MBP – potwierdza również wystosowana w trzy lata później, już po jego śmierci, prośba brata Franciszka do WUBP w Rzeszowie o przyznanie zapomogi po Józefie. Napisał on: „Ś. p. Józef Kociuba wstąpił do kon[s]spiracyjnej organizacji Gwardii Ludowej AL, a w roku 1944 [w dokumencie wyraźnie poprawiony został przez silne odbicie nowej czcionki z cyfrą „4” pierwotnie wpisany rok 1943 – przyp. aut.] do PPR. Gdy na ziemi Polski wkroczyły wojska Sojuszniczej Armii radzieckiej. Józef Kociuba wstąpił w szeregi Bezpieczeństwa Publicznego w Jarosławiu od pierwszej chwili, powstania. Powieżone mu obowiązku spełniał solidnie co też może stwierdzić Urząd Bezpieczeństwa w Jarosławiu. Podane w tym dokumencie informacje są, jak widać, napisane niezbyt precyzyjnie, co jednak można złożyć na karb upływu kilku lat oraz faktu, że pisał je brat, a nie sam zainteresowany, jednak przytoczonych danych źródłowych i wynikających z nich ustaleń nie podważają⁵⁹.

W dniu 13 stycznia 1945 r. J. Kociuba skierowany został do grupy operacyjnej dla województwa krakowskiego i wyznaczony na wywiadowcę PUBP w Wadowicach, dokąd przybył 27 stycznia 1945 r. W aktach wytworzonych przez J. Kociubę oraz funkcjonariuszy resortu brak informacji o zakresie jego czynności w Wadowicach i podejmowanych przez niego działaniach. W będącym najpewniej częścią obszerniejszego opracowania, znajdującym się w aktach J. Kociuby opisie okoliczności jego śmierci o jego pracy w Wadowicach napisano: *do dnia 15.I.1945 r. był referentem II-ej sekcji PUBP w Jarosławiu, a od dnia 16.I.45 r. był pracownikiem UB w Wadowicach – na ja-*

⁵⁸ AIPN Kraków, IPN Kr 0149/235, s. 21/34 – *Do Wydziału Personalnego Resortu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie, Rok pierwszy...*, s. 232.

⁵⁹ AIPN Rzeszów, IPN Rz 00155/1210, WUSW Rzeszów, Akta personalne funkcjonariusz SB: Józef Kociuba, imię matki: Zofia, ur. 18-01-1920 r., s. 0002 – *Prośba o zapomogę po bracie* – Franciszek Kociuba.

kim stanowisku, ustalić nie zdołano. Natomiast w skierowanej do WUBP w Rzeszowie dnia 7 sierpnia 1947 r. *Prośbie o zapomogę* po bracie jego brat Franciszek Kociuba napisał: *Józef Kociuba z rozkazu Ministerstwa Bezpieczeństwa wyjechał dnia 15 stycznia 1945 r. na dalsze prace do Wadowic i spełniał obowiązki zastępcy kierownika Urzędu Bezpieczeństwa w stopniu porucznika*⁶⁰. Jest to jedyna informacja o prawdopodobnej funkcji J. Kociuby w PUBP w Wadowicach, a także o jego stopniu wojskowym. W aktach i rozkazach personalnych J. Kociuba występuje bowiem zawsze jako referent, względnie wywiadowca, bez wymienienia jakiegokolwiek stopnia wojskowego. Prawdopodobieństwo, że używał w tym czasie stopnia porucznika, a ściślej biorąc, podporucznika, jest jednak duże, gdyż większość funkcjonariuszy pełniących ważniejsze czy wręcz kierownicze funkcje przynajmniej podawała się za oficerów, względnie za nich uchodziła wśród części społeczeństwa. Potwierdzają to także opisane dalej przypadki W. Kurmanowskiego i M. Sadowego. Z drugiej strony jednak udokumentowany fakt awansu ich przełożonego W. Kubki do stopnia podporucznika dopiero 21 maja 1946 r. nakazuje dużą ostrożność w bezkrytycznym przyjęciu, iż w 1945 r. J. Kociuba, W. Kurmanowski czy M. Sadowy stopnie te oficjalnie posiadali.

Z akt śledztwa przeciwko F. Wywłóce wynika, że J. Kociuba za współpracę z sołtami i komunistami skazany został na karę śmierci przez Polskie Państwo Podziemne. Więcej o tej sprawie w drugiej części artykułu⁶¹.

FRANCISZEK WYWŁOKA (1922-1995)

Do

Powiatowego Urzędu Bespieczeństwa Publicznego w Jarosławiu. Wywłoka Franciszek syn Tomasza i Karoliny w noszę prośbę do PUBP o przyjęcie mnie w swe organy dla walki przeciw wrogom naszej Ojczyzny. Tak jak jestem polakiem to muj obowiązek jest walczyć dla dobra naszej Polski. Dlatego proszę oprzejmie mej prośby.

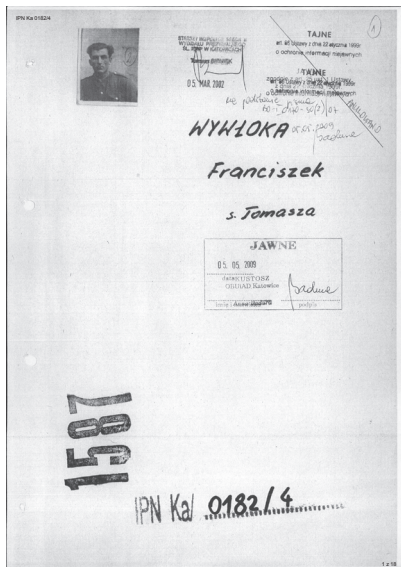
Wywłoka Franciszek
25.X.1944⁶²

⁶⁰ AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, k. 37, MBP, Rozkaz personalny nr 7 z dnia 13 stycznia 1945 r.; AIPN Rzeszów, IPN Rz 00149/15, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych Rzeszów, Zbiór rozkazów personalnych Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN i Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, s. 0049, nieco inna wersja tego rozkazu, *Rok pierwszy...*, s. 342; M. Siwiec-Cielebon, *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa...*, s. 139.

⁶¹ AIPN Rzeszów, IPN Rz 046/622, WUSW Rzeszów, Akta śledztwa w sprawie napadów rabunkowych przy użyciu broni, udzielenia pomocy podziemnym organizacjom, nielegalnego posiadania broni i innych, prowadzonego przeciwko: Franciszek Wywłoka, imię ojca: Tomasz, ur. 22-11-1922 i innym.

⁶² AIPN Katowice, IPN Ka 0182/4, numeracja stron według zapisu narzuconego u dołu skanów, s. 14 z 18 –

Franciszek Wywłoka urodził się 22 listopada 1922 r. w Wierzbnej pow. Jarosław. Był synem Tomasza i Karoliny z d. Plewiak, a w *Kwestionariuszu* podawał, że jest wyznania rzymsko-katolickiego. Posiadał dwoje rodzeństwa, brata Tadeusza, który podobnie jak Franciszek był żołnierzem AK, a później członkiem PPR, za co aresztowali go Niemcy i wywieźli do obozu, oraz siostrę Salomeę, która przebywała przy rodzicach. W tymże dokumencie podał, że miał znak szczególny: *szram nad lewym okiem*, jednak brak informacji, czy było to znamię od urodzenia, czy nabyte, a jeśli tak, to kiedy⁶³. Od siódmego roku życia uczył się w szkole powszechnej w Wierzbnej, w której w 1936 r. ukończył siedem klas. We wszystkich dokumentach personalnych F. Wywłoki konsekwentnie odnotowano ukończenie siedmiu klas, natomiast autorzy opracowania *Rok pierwszy...*, prawdopodobnie wskutek błędu, względnie skorzystania z dokumentu, do którego autor niniejszego artykułu nie miał dostępu, podają, że *ukończył cztery klasy szkoły powszechnej*⁶⁴. Po ukończeniu szkoły wstąpił do miejscowego koła ZMW „Wici”. Według jego własnoręcznych *Życiorysów* nastąpiło to w 1936 r., natomiast według *Zaświadczenia Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu* w roku 1937. W 1938 r. F. Wywłoka rozpoczął praktykę w zawodzie stolarza i do 1942 r. pracował w zakładzie stolarskim w Jarosławiu przy ul. Bezimiennej 5. W późniejszych aktach personalnych podawał jako swój zawód – stolarz⁶⁵.

Franciszek Wywłoka

Podanie o przyjęcie do pracy w PUBP Jarosław, egz. drugi. w układzie akt. W egz. pierwszym ostatnie zdanie napisane jest bardziej poprawnie: *Dlatego proszę o przyjęcie mej prośby*.

- ⁶³ *Ibidem*, s. 5 z 18-6 z 18 0 – *Kwestionariusz dla współpracowników Resortu Bezpieczeństwa Publicznego*, Wywłoka Franciszek, egz. pierwszy (bez zdjęcia), s. 7 z 18-8 z 18 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Wywłoka Franciszek, egz. drugi (ze zdjęciem). Oba *Kwestionariusze* sygnowane datą 22 XI 1922 zamiast datą wypełnienia – niewątpliwie wskutek błędu przy wypełnianiu.
- ⁶⁴ *Ibidem*, s. 9 z 18 – *Życiorys* Franciszka Wywłoki, egz. pierwszy, s. 10 z 18 – *Życiorys* Franciszka Wywłoki, egz. drugi, s. 5 z 18-6 z 18 – *Kwestionariusz* Franciszka Wywłoki, egz. pierwszy, s. 7 z 18-8 z 18 – *Kwestionariusz* Franciszka Wywłoki, egz. drugi, s. 2 z 18 – *Przebieg służby* F. Wywłoki, s. 3 z 18 – *Wniosek* referenta Posza Karola do Wydziału Personalnego WUBP w Krakowie w sprawie F. Wywłoki. We wszystkich wymienionych dokumentach konsekwentnie odnotowano ukończenie siedmiu klas.
- ⁶⁵ *Ibidem*, s. 9 z 18 – *Życiorys* Franciszka Wywłoki, egz. pierwszy, s. 10 z 18 – *Życiorys* Franciszka

W 1942 r. F. Wywłoka został powołany do służby budowlanej do Stalowej Woli, ale jak sam napisał w *Życiorysach*, *nie chcąc podlegać władzom niemieckim uchyliłem się od tego obowiązku*. Podjął decyzję odmienną niż jego późniejszy kolega z PUBP w Jarosławiu i Wadowicach, M. Sadowy, który nie uchylił się od wstąpienia do Baudienstu. Jak napisał w *Życiorysach*, w roku 1943 wstąpił do tajnej organizacji PPR w Wierzbnej zwanej wojskówką. Jak napisał: *Grupa nasza zajmowała się wywiadem działalności AK przytem robiliśmy wypadki na Niemców w czasie z jednych wypadków na kilku Niemców zostałem ranny w lewą rękę*. Dalej pisał w *Życiorysach*: *z chwilą gdy armia czerwona wstąpiła na nasze tereny pomagaliśmy w walce przeciwko Niemcom, później po odcienieniu jednej grupy sowieckiej i rozbićiu jej przez Niemców ktura rozbili na terenie naszej wioski, nocą chodziliśmy i zbieraliśmy rannych. dając im pierwszą pomoc i ukrywaliśmy ich we własnych domach, po dwóch dniach odbili Sowietci nasz teren oddaliśmy w ich ręce, około 10-cio ro ciężko rannych żołnierzy⁶⁶*. Podobieństwo tej partii tekstu obu *Życiorysów* F. Wywłoki do fragmentów obu *Życiorysów* J. Kociuby nie jest zapewne przypadkowe. Można przypuszczać, że były przynajmniej przez nich wzajemnie konsultowane, a może nawet pisane pod dyktando tego samego referenta kadrowego UB. Jeszcze bardziej jest to widoczne w przytoczonych we wstępach do opisów J. Kociuby, F. Wywłoki i M. Sadowego próśb o przyjęcie do służby w PUBP Jarosław, których sformułowania wskazują, że pisane były według formuлки dyktowanej przez ubeckiego kadrowca.

Z analizy wszystkich dokumentów dotyczących F. Wywłoki, zachowanych w Archiwum IPN, wynika, że wstępując do służby w PUBP, ukrył niektóre fakty z *życiorysu*. W aktach prowadzonego w lecie 1945 r. śledztwa przeciwko niemu znajdują się jego zeznania, w których przyznaje, że już od stycznia 1942 r. był członkiem ZWZ, następnie AK, oraz że wspomniane zranienie w lewą rękę odniósł podczas jednej z akcji jako żołnierz AK, a dopiero w czerwcu 1943 r. został przez Romana Stelczyka wciągnięty do PPR. Co ciekawe, z zeznań F. Wywłoki wynika, że członkiem AK i jego oddziału dywersyjnego był także J. Kociuba⁶⁷.

Wywłoki, egz. drugi, s. 5 z 18-6 z 18 – *Kwestionariusz* Franciszka Wywłoki, egz. pierwszy, s. 7 z 18-8 z 18 – *Kwestionariusz* Franciszka Wywłoki, egz. drugi, s. 17 z 18 – *Zaświadczenie* Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu, bez daty.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 9 z 18 – *Życiorys* Franciszka Wywłoki, egz. pierwszy, s. 10 z 18 – *Życiorys* Franciszka Wywłoki, egz. drugi.

⁶⁷ AIPN Rzeszów, IPN Rz 046/622, WUSW Rzeszów, Akta śledztwa w sprawie napadów rabunkowych przy użyciu broni, udzielenia pomocy podziemnym organizacjom, nielegalnego posiadania broni i innych, prowadzonego przeciwko: Franciszek Wywłoka, imię ojca: Tomasz, ur. 22-11-1922 i innym, s. 0006-0010 – Zeznanie F. Wywłoki, Jarosław 11 maja 1945 r., s. 0163-0171 – (Odpis) Protokół przesłuchania podejrzanego F. Wywłoki, Rzeszów 30 stycznia 1953 r.

W świetle późniejszych zeznań F. Wywłoki bardzo ciekawie wygląda sprawa jego podwójnej przynależności – do AK i PPR, ale także działalność PPR ukierunkowana na inwigilację AK. Jak zeznał on podczas przesłuchania w PUBP Jarosław 11 maja 1945 r.: *Funkcja moja była taka, że będąc w ZWZ [przemianowanej później na AK – przyp. aut.] i PPR chodziłem w grupie Urbana Karola na wypadki a to folwarki i niemieckie gospodarstwa jakoteż rozbijanie Niemców gdy ja Wywłoka i Plewiak. Kociuba Haliczka chcieliśmy iść na wypad meldowaliśmy o tem Stelczykowi Romanowi czy możemy w grupie Urbana Karola robić wypadki to Stelczyk Roman pozwalał nam pod warunkiem że każdy wypad miał być Stelczykowi meldowany naco był Stelczykowi potrzebny taki meldunek tego nie wiem*⁶⁸. Można w tym miejscu postawić hipotezę, że informacje o wypadach grupy dywersyjnej AK były potrzebne komunistom do ewentualnego uprzedzania swoich ludzi o zamiarach AK wobec nich, ale także znacznie bardziej dalej idącą, że akcje AK przypisywane były przez Stelczyka w meldunkach organizacyjnych grupie PPR. Sprawa ta wymaga dalszych badań archiwalnych oraz w dokumentach dotyczących działalności PPR na Rzeszowszczyźnie.

Z ustaleń późniejszych śledztw przeciwko F. Wywłoce wynika, że od 1942 r. do końca okupacji pozostawał on w kontakcie ze swoim przełożonym z AK Karolem Urbanem, podtrzymując ten kontakt także po wkroczeniu do Jarosławia armii sowieckiej i podjęciu przez F. Wywłokę służby w PUBP. Przyjęte – czy wysuwane jako swoiste usprawiedliwienie – dane o przekazywaniu PPR informacji na temat działalności AK miały prawdopodobnie charakter odwrotny, tzn. F. Wywłoka przekazywał informacje o PPR i swoich kolegach do miejscowego kierownictwa AK. Potwierdza to późniejsza sprawa zabójstwa J. Kociuby oraz udział F. Wywłoki w akcjach odwetowych na Ukrainach w 1945 r. Można założyć, że tym, kto przekazywał do PPR informacje o AK, był J. Kociuba, zaś F. Wywłoka odwrotnie – informował AK o poczynaniach PPR⁶⁹.

Według *Zaświadczenia Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu* F. Wywłoka należał do PPR od 15 czerwca 1943 r. Inną datę podano w *Rekomendacji PPR Jarosław*, gdzie w rubryce *Który wstąpił do partii* dopisano *i bojówki 10/9 roku 1943*, przy czym pierwotnie jako datę wpisano 10/XI, ale była to data dzienna i miesięczna wystawiania owej rekomendacji, a jako rok podano 1933, po czym poprawiono na 1943. Dalsza treść tego dokumentu brzmi: *Należał w czasie okupacji do PPR Gward. [ii – przyp. aut.] Lud. [owej – przyp. aut.] AL i w tym okresie złożył dowody karności, i uczciwości w stosunku do zwierzchników, i programu PPR-skiego*. Rekomendację tę podpisał *Dowód-*

⁶⁸ *Ibidem*, s. 0006-0010 – Zeznanie F. Wywłoki, Jarosław 11 maja 1945 r.

⁶⁹ *Ibidem*, s. s. 0006-0010 – Zeznanie F. Wywłoki, Jarosław 11 maja 1945 r., s. 0163-0171 – (Odpis) Protokół przesłuchania podejrzanego F. Wywłoki, Rzeszów 30 stycznia 1953 r., AIPN Warszawa, IPN BU 0952/68, Akta dyscyplinarne funkcjonariuszy cywilnych organów bezpieczeństwa, s. 0031-0036, Wyrok w sprawie b. funkcjonariusza UB Wywłoki Franciszka, Rzeszów 17 sierpnia 1953 r.

ca Wojsk. Gward. Lud. A AL Podokręgu Jarosław Stelczyk Roman „Żelazny”. W odniesieniu do swojej działalności w PPR podał w obu egzemplarzach *Kwestionariusza: byłem z wyczejnym członkiem*, natomiast w kolejnym punkcie tychże *Kwestionariuszy* na pytanie o udział w partyzantce Armii Ludowej lub innych oddziałach wpisał: *brałem udział w partyzancie ludowej*. Prawdopodobnie w PPR względnie AL używał pseudonimu „Sztajer”; gdyż taki wpisał w *Kwestionariuszach*. Natomiast z akt sądowych wynika, że w ZWZ-AK używał pseudonimu „Piłat”, a później (w 1945 r.) „Jodła”⁷⁰.

Data podjęcia przez F. Wywłokę służby w PUBP w Jarosławiu trudna jest do precyzyjnego ustalenia. W swoich *Życiorysach* napisał: *zaraz w pierszych początkach tworzenia PUBP w stąpiłem do pracy i jestem po dzień dzisiejszy*. Tworzenie PUBP rozpoczęło natychmiast po wkroczeniu armii sowieckiej do Jarosławia, a to miało miejsce 27 lipca 1944 r. Natomiast w pierwszych dokumentach dotyczących F. Wywłoki wytworzonych w PUBP w Jarosławiu zgodnie podawana jest data rozpoczęcia jego pracy 8 października 1944 r. Pierwszy z tych dokumentów to *Raport z 8 listopada 1944 r. Do Wojewódzkiego Wydziału Personalnego w Rzeszowie ot Powiatowego Wydziału Personalnego w Jarosławiu. Raport. Niniejszym zaswiatczam rze obywatel. Wywłoka Franciszek s. Tomasza pracuje unas jako wspopracownik drugiego wydziału Pow. Urz. Bezp. Publ. w Jarosławiu jest uznany przez nas godnym zaufania i prosimy zatwierdzić wyrzej wymienionego współpracownika w drugą sekcję Pow. Urz. Bezp. Publ. który pracuje ot 8/X 1944 roku*. Raport ten podpisali ci sami zwierzchnicy co w przypadku J. Kociuby, *pod-cznik Hasiuk jako Kierownik Wydziału Personalnego PUBP w Jarosławiu i pod-cznik Krzywiński Zarzgoda kierownika PUBP*⁷¹. Drugim dokumentem jest *Wniosek o zatwierdzenie F. Wywłoki skierowany 23 listopada 1944 r. przez kierownictwo WUBP w Rzeszowie do Wydziału Personalnego RBP w Lublinie*. Napisano w nim: *proszę o zatwierdzenie Wywłoka Franciszek w charakterze st.[arszego – przyp. aut.] wywiadowcy Pow. UB P w Jarosławiu, zaznaczając, że zatrudniony jest ot 30/X 1944 r. Na wniosku znajduje się adnotacja: Zatwierdzić w charakterze st.[arszego – przyp. aut.] wywiadowcy Sekcji 2 PUBP w Jarosławiu ot dnia 30/X 44*⁷². Zatwierdzenie to zostało ogłoszone w Rozkazu nr 37 MBP z dnia 10 grudnia 1944 r., jednak nie w sekcji 2, ale w *charakterze st.[arszego – przyp. aut.] wywiadowcy Sekcji IV z dniem 30 X 1944 r.*⁷³

⁷⁰ AIPN Katowice, IPN Ka 0182/4, s. 17 z 18 – *Zaświadczenie PK PPR w Jarosławiu*, bez daty, s. 15 z 18 – *Rekomendacja PPR Jarosław z dnia 10 listopada 1944 r.*; AIPN Rzeszów, IPN Rz 046/622, s. 0045-0047 – (Odpis) Protokół przesłuchania podejrzanego, Jarosław 31 sierpnia 1947 r., s. 0186-190 – Akt oskarżenia przeciwko F. Wywłoce, sporządzony w WUBP Rzeszów 30 kwietnia 1953 r., s. 0191-199 – Wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego w Rzeszowie w sprawie F. Wywłoki, Rzeszów 17 sierpnia 1953 r., *Rok pierwszy...*, s. 120, przypis 90.

⁷¹ *Ibidem*, s. 16 z 18 – *Raport o zatwierdzenie F. Wywłoki z dnia 8 listopada 1944 r.*

⁷² *Ibidem*, s. 4 z 18 – *Wniosek o zatwierdzenie F. Wywłoki z dnia 23 listopada 1944 r.*

⁷³ *Rok pierwszy...*, s. 230-232 – Wyciąg z rozkazu personalnego MBP nr 37 z dnia 10 grudnia 1944 r.

Podobnie jak w przypadku J. Kociuby także w przypadku F. Wywłoki można przypuszczać, że obaj wyszkoleni w Kujbyszewie przełożeni z Jarosławia pokładali w nim nadzieję na przydatność dla resortu. Jednak dalsze koleje życia F. Wywłoki wskazują, że zakładanego przez siebie efektu nie osiągnęli.

13 stycznia 1945 r. F. Wywłoka został skierowany do grupy operacyjnej MBP dla województwa krakowskiego z przydziałem do grupy operacyjnej na powiat Wadowice. Wraz z towarzyszymi przybył do Wadowic 27 stycznia 1945 r. i jest to jedyna informacja dotycząca jego służby w PUBP Wadowice. Założenie, że był wśród przybyłych do Wadowic funkcjonariuszy z Jarosławia wynika z faktu, że wiadomo, iż przyjechało ich wtedy czterech (W. Kubka był w mieście już dzień wcześniej i zamieszkał w kamienicy adwokata dr. E. Raimana), a ta informacja jest znana, ponieważ skierowani przez urzędników magistratu szukali kwatery u Marii Siwcowej przy ul. Sienkiewicza 15⁷⁴. Ubiegli ich jednak członkowie grupy administracyjnej jadącej do Białej z zadaniem organizacji starostwa powiatowego i ubecy musieli szukać innego lokum. W rozkazach brak jest śladu, aby ewentualnie w miejsce F. Wywłoki skierowano do Wadowic innego funkcjonariusza.

Datę początku zatrudnienia F. Wywłoki – 30 października 1944 r. – przyjęto, kiedy podczas porządkowania akt funkcjonariuszy w WUBP w Krakowie w 1947 r. podejmowano decyzję o zwolnieniu F. Wywłoki z organów UB. We *Wniosku* referent personalny WUBP w Krakowie Karol Posz 13 marca 1947 r. napisał: *został zatwierdzony na stan.*[owisku – przyp. aut.] *str.*[starszego – przyp. aut.] *wywiadowcy PUBP w Jarosławiu od dnia 30.X.1944 r. Dalszych danych co do jego pracy jest brak sprawy z powodu przedawnienia a Jarosław obecnie należy do woj. Rzeszowskiego*”, konkludując w pozycji *Wobec powyższego uważam dopisano i proponuje że można go z wolnić z pracy w UB z dniem 15.I.1945 r.* W tym wniosku w ogóle nie odnotowano służby F. Wywłoki w PUBP w Wadowicach⁷⁵. Natomiast w znajdującej się w tych samych aktach karcie *Przebiegu służby* F. Wywłoki odnotowano jego przydział do Wadowic, ale nie odniesiono się ani do daty jego zatrudnienia, ani do służby w PUBP w Jarosławiu. W pierwszej pozycji odnotowano jego przydział do PUBP w Wadowicach, zgodnie z Rozkazem nr 7 MBP z 13 stycznia 1945 r., zaś w drugiej pozycji zapisano, że Rozkazem personalnym nr 32 WUBP w Krakowie z dnia 22 marca 1947 r. został on *zwolniony z dn.*[iem – przyp. aut.] *15 stycznia 1945 r.*, zatem w dwa dni po skierowaniu do grupy operacyjnej MBP dla województwa krakowskiego z przydziałem do PUBP w Wadowicach. Skoro zaś grupa operacyjna MBP w dniu tym dopiero wyruszyła w drogę, a przybyła

⁷⁴ Informacje przekazane autorowi przez Marię Siwcową, Letycję Staroń z d. Siwiec oraz Teresę Siwiec-Cielebon. M. Siwiec-Cielebon, *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa...*, s. 139.

⁷⁵ AIPN Katowice, IPN Ka 0182/4, s. 3 z 18 – *Wniosek* referenta Posza Karola Wydziału Personalnego WUBP w Krakowie z dnia 13 marca 1947 r.

do Wadowic 27 stycznia 1945 r. (W. Kubka 26 stycznia) należałoby przyjmować, że F. Wywłoka w ogóle do Wadowic nie przyjechał, co jak już podano, nie jest prawdą. Z kolei autorzy publikacji *Rok pierwszy...* przyjmują, że F. Wywłoka pracował w PUBP w Jarosławiu od września 1944 r., ale nie przytaczają żadnego dokumentu mogącego to potwierdzić. Natomiast w przytoczonym przez nich dokumencie *Spis współpracowników urzędów bezpieczeństwa publicznego w powiatach*, którego datację przyjmują na połowę października 1944 r., F. Wywłoka występuje w pozycji 110 jako pracownik PUBP Jarosław z datą przyjęcia 2 października 1944 r.⁷⁶ Nie ma możliwości jednoznacznego zweryfikowania tych danych.

Nie wiadomo, kiedy faktycznie F. Wywłoka powrócił do Jarosławia, prawdopodobnie dość szybko dezercerując z grupy operacyjnej z Wadowic za przyzwoleniem jej szefa W. Kubki, gdyż nie ma w aktach żadnego rozkazu pozwalającego przyjąć, że został formalnie na powrót przeniesiony do Jarosławia. Z akt późniejszych śledztw przeciwko niemu wynika jedynie, że musiało to nastąpić bardzo szybko. Jednak data zwolnienia 15 stycznia najprawdopodobniej została przyjęta bez formalnej podstawy źródłowej⁷⁷.

W aktach dochodzeń prowadzonych przeciwko F. Wywłoce w późniejszym okresie sprawa jego przydziału do Wadowic i powrotu do Jarosławia została całkowicie przemilczana. Charakterystyczne jest natomiast, że wiosną 1945 r. bez zastrzeżeń ze strony przełożonych kontynuował pracę w PUBP Jarosław, ale na stanowisku wartownika, a nie wywiadowcy, a zatem niższym, niż zajmował w chwili wyznaczenia do grupy operacyjnej. Jak wynika z akt śledczych, F. Wywłoka był w tym czasie nadal żołnierzem grupy konspiracyjnej AK dowodzonej przez Karola Urbana „Nietoperza”, „Lirę”, używającej kryptonimu „Hiki Piki”⁷⁸.

⁷⁶ *Rok pierwszy...*, s. 105-122, poz. 110.

⁷⁷ AIPN Warszawa, IPN BU 0952/68, s. 0031- 0036, Wyrok w sprawie b. funkcjonariusza UB Wywłoki Franciszka, Rzeszów 17 sierpnia 1953 r.

⁷⁸ AIPN Rzeszów, IPN Rz 05/80, WUSW Rzeszów, Charakterystyka faktologii nr 60 oddziału pod nazwą: Hiki Piki, pod dowództwem: Karol Urban ps. „Lira”, „Nietoperz”. Karol Urban był komendantem placówki AK w Wierzbnej i dowódcą grupy dywersyjnej, a później oddziału partyzanckiego. Po wkroczeniu Sowietów kontynuował działalność niepodległościową. Ujęty przez UB został skazany wyrokiem WSR w Rzeszowie z 30 XII 1946 na karę 10 lat więzienia.

MIECZYŚLAW SADOWY (1925-1945)

Prośba

Do Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jarosławiu ja Sadowy Mieczysław syn Józefa i Marii w noszę prośbę do PUBP o przyjęcie mnie w szwe organy naszej Ojczyzny. Tak jak jestem polakiem to Mój obowiązek jest walczyć dla dobra naszej Polski. Dlatego proszę o przyjęcie Mejr prośby.

Sadowy Mieczysław
Jarosław 7/XI 44⁷⁹

Mieczysław Sadowy

Mieczysław Sadowy urodził się 4 czerwca 1925 r. w Jarosławiu. Był synem Józefa, rzeźnika, i Marii z d. Ulma. Był wyznania rzymsko-katolickiego⁸⁰. Rodzina utrzymywała się głównie z pracy ojca Józefa, który wykonywał zawód rzeźnika i masarza oraz prowadził własny sklep. Zamieszkiwali przy ul. Zamkowej 6 w Jarosławiu. Po ukończeniu 7 lat Mieczysław rozpoczął naukę w szkole powszechnej w Jarosławiu, w której ukończył sześć klas. Następnie przyjęty został do Gimnazjum I im. Józefa Piłsudskiego w Jarosławiu, jednak po upływie kilku miesięcy zrezygnował z nauki gimnazjalnej i kontynuował edukację w VII klasie szkoły powszechnej. Jak podał w swoim *Życiorysie*, przerwanie nauki gimnazjalnej i powrót do szkoły powszechnej wynikały z powodu *nie możliwości zapłacenia tak wysokich sum pieniężnych*. Sposób wypełnienia dokumentów i forma spisania *Życiorysu* oraz *Prośby* o przyjęcie do pracy w PUBP wska-

⁷⁹ AIPN Katowice, IPN Ka 0238/53 – Akta osobowe funkcjonariusza Sadowy Mieczysław s. Józefa, numeracja stron według zapisu narzuconego u dołu skanów, s. 0052 – *Prośba* Mieczysława Sadowego o przyjęcie do pracy w PUBP w Jarosławiu, egz. pierwszy w układzie akt., s. 0066 – *Prośba* Mieczysława Sadowego o przyjęcie do pracy w PUBP w Jarosławiu, egz. drugi w układzie akt – tekst w pełni tożsamy z egz. pierwszym.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 0048-0049 – *Kwestionariusz* Mieczysława Sadowego, egz. pierwszy, s. 0050-0051 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego, egz. pierwszy. We wszystkich dokumentach dot. M. Sadowego występuje data jego ur. 4 VI 1925, jedynie w notatce sporządzonej już po jego śmierci w PUBP w Wadowicach data podana jest jako 4.4.1925 r. Błąd powstał prawdopodobnie wskutek niepoprawnego przełożenia miesiąca urodzenia M. Sadowego, zanotowanego cyfrą rzymską na zapis cyfrą arabską.

zują, że podstawową przyczyną rezygnacji z nauki gimnazjalnej mogły być trudności M. Sadowego w podolaniu wymaganiom programowym szkoły średniej, a to powodowało, że nie miał szans na uzyskanie zniżki chesnego z tytułu dobrych wyników w nauce. Szkołę powszechną ukończył w 1939 r., przy czym podany przez niego termin *we wrześniu* jest raczej błędem, a przy tym także świadectwem jego poziomu intelektualnego⁸¹.

W czasie okupacji niemieckiej w 1940 r. podjął pracę jako uczeń rzeźnicki, terminując w warsztacie ojca, a przez kolejne dwa lata pracował – jak sam podał – w firmie niemieckiej. Podczas składania *Prośby o przyjęcie do pracy w PUBP w Jarosławiu* po przedłożeniu *Życiorysu* został prawdopodobnie zapytany o szczegóły tej pracy, gdyż na marginesie pierwszego egzemplarza *Życiorysu* nieustalony funkcjonariusz zanotował: *podaje że zajmował się sprzedażą papierosów*. Jednak kolejne zdanie *Życiorysu* pozostaje w sprzeczności z tym oświadczeniem, gdyż M. Sadowy napisał: *Po ukończeniu terminu z końcem roku 1943-go...*, co sugeruje, że w latach 1941-1943 nadal terminował jako rzeźnik. Możliwe są przynajmniej trzy wyjaśnienia owej sprzeczności. Pierwsza, że warsztat rzeźnicki ojca został przejęty przez Niemców, a M. Sadowy nadal w nim pracował jako terminator, zaś informacja o sprzedaży papierosów wynika z jakiegoś nieporozumienia. Druga, że w sklepie należącym do warsztatu rzeźnickiego Józefa Sadowego sprzedawano w czasie okupacji również papierosy, choć należy uwzględnić, że wyroby tytoniowe objęte były prawem monopolowym, a zatem do obrotu nimi konieczna była odpowiednia koncesja. Trzecia, że w czasie terminowania jako rzeźnik równocześnie M. Sadowy dorabiał sobie sprzedażą papierosów, przy czym nie wiadomo, w jakiej firmie [brak nazwy – przyp. aut.], ale praca owa prawdopodobnie była oficjalna, skoro podał w *życiorysie*, że pracował w firmie niemieckiej. Ta trzecia hipoteza wydaje się w świetle wszystkich informacji podanych w *Życiorysie* M. Sadowego najbardziej prawdopodobna, tym bardziej że w *Kwestionariuszu* (egzemplarz drugi w układzie akt) podał, iż w latach 1940-1943 pracował w firmie ojca. W pierwszym w układzie akt egzemplarzu takiego samego *Kwestionariusza* okres pracy u ojca określił jeszcze szerzej, na lata 1940-1944, ale najprawdopodobniej w wyniku błędu⁸².

Pod koniec 1943 r. został powołany do *polskiej służby budowlanej*, czyli faktycznie do Baudienstu, gdzie pracował do wkroczenia armii sowieckiej. Użyte przez M. Sadowego w *życiorysie* określenie *polska* odnośnie do niemieckiej służby budow-

⁸¹ *Ibidem*, s. 0050-0051 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego – pierwszy egzemplarz z adnotacją przyjmującego dokumenty nieustalonego funkcjonariusza UB, s. 0064-0065 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego – drugi egzemplarz bez adnotacji. Dokumenty są jednobrzmiące i napisane z tymi samymi błędami stylistycznymi.

⁸² *Ibidem*, s. 0050-0051 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego, s. 0064-0065 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego, s. 0048-0049 – *Kwestionariusz* Mieczysława Sadowego – egzemplarz pierwszy w układzie akt (bez zdjęć), oraz s. 0062-0063 – *Kwestionariusz* Mieczysława Sadowego – egzemplarz drugi w układzie akt (ze zdjęciem) – oba *Kwestionariusze* datowane są tego samego dnia, 1 XI 1944.

lanej, do której przymusowo wcielano polską młodzież w wieku przedpoborowym i część mężczyzn w wieku poborowym, wynika z przyjętego w okresie wojny w potocznej świadomości Polaków podziału na służbę niemiecką – funkcjonującą na terenie III Rzeszy, ale wykonującą prace także na terenach Generalnego Gubernatorstwa i innych zajętych przez Niemców, czyli Reichsarbeitsdienst (RAD – Służbę Pracy Rzeszy), oraz zorganizowaną przez Niemców formę pracy przymusowej Polaków i Ukraińców w GG, jaką była Baudienst im Generalgouvernement (Służba Budowlana w Generalnym Gubernatorstwie). Jak wynika z zachowanych dokumentów, w okresie okupacji ani M. Sadowy, ani nikt z jego rodziny nie działał w konspiracji antyniemieckiej ani w agenturalnej konspiracji komunistycznej. M. Sadowy nie próbował także uniknąć służby w Baudienście. Informacji o pracy w służbie budowlanej M. Sadowy nie podał w żadnym z *Kwestionariuszy*, odnotował ją jedynie w *Życiorysach*⁸³.

Natychmiast po zajęciu Jarosławia przez Armię Czerwoną 27 lipca 1944 r. M. Sadowy wstąpił do PPR i z polecenia partii przyjęty został do pracy w PUBP Jarosław jako wartownik. Fakt wstąpienia do PPR w dniu wkroczenia do miasta sowietów potwierdza kilka sporządzonych wcześniej jego dokumentów personalnych⁸⁴. Jedynie w drugim w układzie akt w teczce personalnej *Kwestionariuszu* M. Sadowy wpisał w odpowiedzi na pytanie o działalność społeczną, partyjną i polityczną: *bezpartyjny. Od 1944 roku od 22 listopada należy do PPR Jarosław*, co pozostaje w sprzeczności z wszystkimi pozostałymi informacjami na temat jego przynależności do PPR, jednak zapis ów był niewątpliwie wynikiem błędu, wynikłego ze sporządzania większości dokumentów i wypełniania formularzy właśnie w listopadzie 1944 r. Tym bardziej że adnotacja o przynależności do partii od 22 listopada wpisana została w *Kwestionariuszu* wypełnionym 1 listopada! W *Zaświadczeniu* wydanym przez Powiatowy Komitet PPR w Jarosławiu 24 listopada 1944 r., potwierdzającym przynależność M. Sadowego do PPR od 27 lipca 1944 r. i mającym także charakter rekomendacji, napisano: *Stwierdzamy, że w czasie okupacji był lojalnym względem ruchu robotniczego i nie miał żadnych styczności, ani z wywrotowymi elementami organizacji faszystowskich, ani z okupantami niemieckimi*⁸⁵.

⁸³ *Ibidem*, s. 0050-0051 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego – egz. pierwszy w układzie akt, s. 0064-0065 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego, egz. drugi w układzie akt, s. 0048-0049 – *Kwestionariusz* Mieczysława Sadowego, egz. pierwszy w układzie akt, oraz s. 0062-0063 – *Kwestionariusz* Mieczysława Sadowego, egz. drugi w układzie akt. Więcej informacji o okupacyjnej niemieckiej służbie budowlanej w: M. Wróblewski, *Służba budowlana (Baudienst) w Generalnym Gubernatorstwie (1940-1945)*, Warszawa 1984.

⁸⁴ AIPN Katowice, IPN Ka 0238/53, s. 0049 – *Kwestionariusz* M. Sadowego, s. 0051 – *Życiorys* M. Sadowego, s. 0053 – *Sadowy Mieczysław* – Charakterystyka bez nazwy i daty, jako tytułu użyto nazwiska M. Sadowego, s. 0065 – *Życiorys* M. Sadowego, s. 0054 – *Zaświadczenie* Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu datowane 24 lutego 4 – drugiej cyfry roku brak – zapewne miało być 45 r.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 0054 – *Zaświadczenie* Powiatowego Komitetu PPR w Jarosławiu z dnia 24 listopada 1944 r.;

W żadnym dokumencie nie podano natomiast precyzyjnej daty wstąpienia M. Sadowego do służby w UB. Jediną datą określającą początki jego służby jest data 2 października 1944 r. podana w *Dokumencie nr 19* zatytułowanym *Spis współpracowników urzędów bezpieczeństwa publicznego według powiatów*, opublikowanym na s. 105-122 opracowania *Rok pierwszy...* Jednak z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że pracował w PUBP znacznie wcześniej, skoro w *Życiorysie* napisał: *Po wkroczeniu [armii sowieckiej] wstąpiłem do PUBP gdzie pracuję do tej chwili*. We wspomnianym *Spisie* jego funkcję określono jako pracownik⁸⁶.

Jak wynika z innego dokumentu cytowanego we wspomnianym opracowaniu *Rok pierwszy...*, M. Sadowy w okresie swej pracy w PUBP w Jarosławiu uczestniczył m.in. w akcji przeciwko podejrzanym o sabotaż gospodarczy i działalność konspiracyjną, dokonując wraz z czterema innymi funkcjonariuszami rewizji w domu zamieszkałego w Jarosławiu Mariana Zaziemskiego w listopadzie 1944 r. W czasie tej rewizji znaleziono konspiracyjny magazyn broni i sprzętu AK i na tej podstawie aresztowano Mariana Zaziemskiego i Krystynę Zaziemską oraz wszczęto poszukiwania syna M. Zaziemskiego, Tadeusza. Marian Zaziemski i ujęty później jego syn Tadeusz, żołnierz NOW-AK, zostali wywiezieni do łagru w Stalinogorsku, skąd powrócili dopiero jesienią 1945 r.⁸⁷ Jego zaangażowanie w służbę zostało zauważone i w grudniu 1944 r. awansowano go na stanowisko wywiadowcy. Jak odnotowano w jego pierwszej bezpieczniackiej *Charakterystyce*: *Sadowy Mieczysław jest poglądów demokratycznych w swojej pracy jaką mu powierzono obecnie pracuje sprytnie. W tym kierunku wykazał dużo zdolności i ochotę. Po wkroczeniu armii sowieckiej wstąpił do PPR polecony przez PPR został przyjęty do ochrony przy PUBP w Jarosławiu. Wzorową swoją pracą zwrócił na siebie uwagę kierownika i zaawansował na wywiadowcę. [--] Na stanowisku tym może pozostać*. Opinię podpisali Szef PUBP w Jarosławiu Stelczyk Roman i Kierow. Dz. Personalnego Łuszczyc Jan⁸⁸. 20 grudnia 1944 r. WUBP w Rzeszowie przedstawił *Wniosek o zatwierdzenie* M. Sadowego na stanowisku wywiadowcy Sekcji 2 PUBP w Jarosławiu, uwzględniony przez kierownictwo resortu 29 grudnia, z ważnością od 15 grudnia 1944 r.⁸⁹

s. 0063 – *Kwestionariusz* M. Sadowego – egz. drugi w układzie akt.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 0050-0051 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego, s. 0064-0065 – *Życiorys* Mieczysława Sadowego, *Rok pierwszy...*, s. 120 – *Dokument Nr 19, Spis współpracowników urzędów bezpieczeństwa publicznego w powiatach*, pozycja nr 108.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 172-173 – *Dokument nr 43, Sprawozdanie* datowane 26 listopada 1944 r.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 0053 – *Sadowy Mieczysław* – *Charakterystyka* bez nazwy i daty, jako tytułu użyto nazwiska M. Sadowego.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 0056 – *Do Resortu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie* (wniosek o zatwierdzenie M. Sadowego datowany 20 XII 1944).

Jako wywiadowca PUBP w Jarosławiu 13 stycznia 1945 r. wyznaczony został do grupy operacyjnej dla województwa krakowskiego w charakterze wywiadowcy PUBP w Wadowicach, dokąd przybył 27 stycznia 1945 r. Poza stwierdzeniem, że pracę w tu-tejszym PUBP rozpoczął 27 stycznia 1945 r., nie udało się ustalić żadnych innych szczegółów prowadzonych przez niego działań i służby pełnionej w Wadowicach⁹⁰.

Michał Czekierda (1924-?)

Michał Czekierda urodził się 24 września 1924 r. w Jarosławiu jako syn Michała i Katarzyny⁹¹. Jego ojciec był funkcjonariuszem Policji Państwowej i jeszcze przed wojną przeszedł na emeryturę, matka prowadziła dom. Posiadali drewniany jednomiesz-kaniowy dom przy ul. Zamkowej 43 w Jarosławiu, gdzie mieszkali. W *Kwestionariuszu* M. Czekierda podawał, że jest wyznania rzymsko-katolickiego, oraz jako jedyny z grupy skierowanej do Wadowic podał, że zna języki obce, wymieniając język rosyjski i niemiecki⁹². W 1930 r. w siódmym roku życia rozpoczął naukę w szkole powszechnej. Po ukończeniu siedmiu klas w latach 1937-1939 kontynuował naukę w szkole średniej i skończył dwie klasy gimnazjum. W *Życiorysie* nie podał, do której szkoły uczęszczał⁹³. Po zajęciu Jarosławia przez Niemców został skierowany do pracy jako robotnik w za-

⁹⁰ AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1, MBP, k. 37, Rozkaz personalny nr 7 z dnia 13 stycznia 1945 r.; AIPN Rzeszów, IPN Rz 00149/15, s. 0049, WUSW Rzeszów, Zbiór rozkazów personalnych Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN i Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, nieco inna wersja tego rozkazu, *Rok pierwszy...*, s. 342; AIPN Katowice, IPN Ka 0238/53, s. 0059 – *Notatka maszynowa* bez daty dotycząca M. Sadowego, sporządzona w okresie kierowania PUBP w Wadowicach przez ppor. Józefa Karkoszkę. (J. Karkoszka był szefem PUBP w Wadowicach w okresie od 11 XII 1947 do 15 XI 1949, notatkę sporządzono zapewne pod koniec jego służby na tym stanowisku, w czasie prowadzonego w latach 1949-1950 w MBP postępowania z wniosku matki M. Sadowego, Marii, o odszkodowanie i zasiłek po zmarłym synu). M. Siwiec-Cielebon, *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa...*, s. 139.

⁹¹ AIPN Rzeszów, IPN Rz 0045/233, WUSW Rzeszów, Akta personalne funkcjonariusza SB: Czekierda Michał, imię ojca: Michał, ur. 24.09.1924/27.10.1924 r., numeracja stron według zapisu narzuconego u dołu skanów, s. 4 z 13-5 z13 – *Karta ewidencyjna współpracownika Resortu Bezpieczeństwa Publicznego*, Czekierda Michał, s. 7 z 13-8 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników Resortu Bezpieczeństwa Publicznego*, Czekierda Michał, s. 9 z 13 – *Życiorys Czekierda Michał*. We większości dokumentów wypełnionych przez samego M. Czekierdę podana jest data ur. 24 września 1924 r. Te same dokumenty w formie zmikrofilmowanej mają sygnatury IPN Rz 00171/233/D – diazo, oraz IPN Rz 188/233/J – jacket. Przy obecnym stanie zachowania akt nie można stwierdzić, skąd wzięły się data ur. 27 X 1924 podana na karcie informacyjnej jednostki IPN Rz 0045/233 oraz data 27 IX 1924 podana w notatce informacyjnej sporządzonej 10 IV 1987. w archiwum byłego WUSW w Rzeszowie, zawartej na s. 4 z 13 tej jednostki.

⁹² *Ibidem*, s. 7 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Michał Czekierda.

⁹³ *Ibidem*, s. 5 z 13 – *Karta ewidencyjna współpracownika RBP*, Czekierda Michał, s. 7 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Czekierda Michał, s. 9 z 13 – *Życiorys*, Czekierda Michał.

kładzie tapicerskim, gdzie pracował od 1940 r. do 1942 r. W późniejszych dokumentach podawał jako swój zawód – tapicer⁹⁴.

W 1942 r. jak podał w *Życiorysie, będąc szykanowanym przez mego majstra i przez urząd pracy, byłem zmuszony wyjechać z Jarosławia do Kijowa do pracy przy mostach*. Nie wiadomo, czy wyjazd ten (zmiana zatrudnienia) nastąpił całkowicie z inicjatywy własnej Czekierdy, a jeżeli nie, to czym dokładnie został wymuszony. Wiadomo natomiast, że wybór Kijowa jako kierunku wyjazdu wynikał ze zgłoszenia się do służby (pracy) w niemieckiej Organizacji Todta. Organisation Todt (OT) realizowała budowy obiektów o znaczeniu militarnym i strategicznym dla gospodarki zarówno w Niemczech, jak i na zapleczu frontu. W czasie odwrotu Niemców z zajętych terenów ZSRS, a później Polski członkowie OT niszczyli infrastrukturę gospodarczą, realizując taktykę spalanej ziemi⁹⁵.

Po sześciu miesiącach pracy w Kijowie uciekł wraz z kolegami i powrócił do Jarosławia, gdzie zgłosił się do pracy *do koszar*. Stan zachowanych dokumentów nie pozwala ustalić, jakie prace w koszarach i w ramach jakiej firmy wykonywał, ale prawdopodobnie nie była to już praca w OT, gdyż w kwestionariuszu wpisał w *koszarach* bez żadnego dopisku, podczas gdy odnośnie do poprzedniej pracy podał: *Org. Todt*. W kwietniu 1944 r. wcielony został do *polskiej służby budowlanej*, czyli Baudienstu, w której pracował do czerwca 1944 r. Jak widać, także on stosował rozróżnienie na niemiecką i polską służbę budowlaną, bez refleksji, że ta druga nie była polska, ale niemiecka, przeznaczona dla Polaków. O dalszych losach tak napisał w swoim *Życiorysie: Następnie wyjechałem do Stryja do pracy, gdzie pracowałem na kolei aż do wkroczenia armii sprzymierzonych na nasze tereny*. Z braku precyzyjnych informacji nie da się stwierdzić, czy wyjazd M. Czekierdy do Stryja – zdecydowanie chodzi o miasto, napisane wielką literą, nie o krewnego – nastąpił w wyniku jego dezercji z Baudienstu, czy też udało się mu zwolnić, względnie służbę budowlaną w Jarosławiu zlikwidowano z powodu zbliżającego się frontu niemiecko-sowieckiego⁹⁶. Jak wynika z informacji podanych w *Życiorysie* oraz zapisów w *Kwestionariuszu dla współpracowników RBP*, M. Czekierda nie brał udziału w działalności niepodległościowej, a do wkroczenia sowieków nie współpracował także z organizacjami komunistycznymi. W jego aktach nie

⁹⁴ *Ibidem*, s. 5 z 13 – *Karta ewidencyjna współpracownika RBP*, Czekierda Michał, s. 7 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Czekierda Michał, s. 9 z 13 – *Życiorys*, Czekierda Michał.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 8 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Czekierda Michał, pkt 15, s. 9 z 13 – *Życiorys* Czekierda Michał. Ogólne informacje o Organisation Todt (OT) podane są m.in. w Wikipedii, https://pl.wikipedia.org/wiki/Organizacja_Todt [dostęp: 15 X 2021].

⁹⁶ AIPN Rzeszów, IPN Rz 0045/233, WUSW Rzeszów, s. 8 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, pkt 15, Czekierda Michał, s. 9 z 13 – *Życiorys*, Michał Czekierda.

zachowała się opinia Powiatowego Komitetu PPR, jaka sporządzana była dla wszystkich kierowanych do pracy w organach UB i MO. Sam zainteresowany w odpowiedzi na punkt 17 *Kwestionariusza* dotyczący udziału w partyzantce, zatem także konspiracji, podał krótko: *Czynnego udziału w partyzantce ani w armii nie brał*⁹⁷.

Po wkroczeniu Armii Czerwonej do Jarosławia 27 lipca 1944 r. M. Czekierda został członkiem PPR, a następnie, jak sam napisał w *Życiorysie*, *Po (wroczeniu) wypędzeniu okupanta wstąpiłem do Milicji Obywatelskiej, skąd zostałem przeniesiony do Plutonu Ochronnego PUBP w Jarosławiu, w którym pełnił służbę jeszcze w dniu spisывania Życiorysu*, 13 listopada 1944 r. Informacja o wstąpieniu M. Czekierdy do PPR 27 lipca 1944 r. może być antydatowana lub była dla niego mało istotna, ponieważ została dopisana już po wypełnieniu przez niego dokumentów personalnych. W *Kwestionariuszu dla współpracowników RBP* datowanym 18 września 1944 r. do odpowiedzi na pytania punktu 16 o przynależność społeczną i polityczną przed wojną i w czasie okupacji, po wcześniej wpisanym w *partjach lub związkach w czasie okupacji niemieckiej udziału nie brał* dopisał *Członek PPR 27.07.44*. Z kolei w datowanym 13 listopada 1944 r. *Życiorysie* pod tekstem podpisanym już wcześniej przez M. Czekierdę dopisał on: *Do PPR wstąpiłem 27.07.44 r.*⁹⁸

Precyzyjna data przyjęcia M. Czekierdy do służby w PUBP jest trudna do ustalenia. Autorzy opracowania *Rok pierwszy...* podają, że pracował w UB od 2 października 1944 r. zatrudniony jako wywiadowca sekcji IV PUBP w Jarosławiu, powołując się na *Spis współpracowników urzędów bezpieczeństwa* zamieszczony na s. 105-122 ich publikacji. Jednak w tymże *Spisie* nie określono funkcji M. Czekierdy jako wywiadowcy, lecz jako pracownika. Być może wspomniana data 2 października odnosi się do przesunięcia M. Czekierdy z plutonu ochrony do pracy operacyjnej w sekcji 4, jednak w PUBP pracować musiał już wcześniej, gdyż pierwszy podpisany przez niego dokument personalny UB – wspomniany *Kwestionariusz dla współpracowników RBP* – datowany jest 18 września 1944 r.⁹⁹ Warto dodać, że *Prośba* M. Czekierdy o przyjęcie do pracy w PUBP w Jarosławiu nie zachowała się w aktach.

Potwierdzeniem przesunięcia M. Czekierdy do pracy operacyjnej jest *Wniosek o zatwierdzenie* w charakterze wywiadowcy sekcji 4 PUBP w Jarosławiu. Prawdopodobnie jednak nie stało się to 2 października, jak podają autorzy opracowania

⁹⁷ *Ibidem*, s. 8 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Czekierda Michał, pkt. 15 i pkt. 17.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 8 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Czekierda Michał, pkt. 16, s. 9 z 13 – *Życiorys*, Czekierda Michał.

⁹⁹ *Ibidem*, s. 8 z 13 – *Kwestionariusz dla współpracowników RBP*, Czekierda Michał, s. 9 z 13 – *Życiorys*, Czekierda Michał, *Rok pierwszy...*, s. 120 – *Dokument 19, Spis współpracowników urzędów bezpieczeństwa publicznego w powiatach*, poz. 107.

Rok pierwszy..., ale ponad dwa miesiące później. Wniosek skierowany został do RBP w Lublinie 20 grudnia, zaś dekreteacja na nim podpisana 29 grudnia 1944 r. brzmi: *Zatwierdzić w charakterze wywiadowcy S. 4. PUBP w Jarosławiu od d. 15.XII.44.* Zatwierdzenie M. Czekierdy zostało ogłoszone Rozkazem nr 57 z 30 grudnia 1944 r. Data zatwierdzenia z dniem 15 grudnia stała się przyczyną błędnego zapisu w Notatce informacyjnej sporządzonej w archiwum WUSW w Rzeszowie 10 kwietnia 1987 r., w której podano: *przyjęty z dn. 15.XII.1944 r.*¹⁰⁰

Na przełomie lat 1944 i 1945 M. Czekierda w stanie upojenia alkoholowego wywołał awanturę z oficerem wojska, w efekcie czego oskarżono go o *znieważenie munduru WP i obrazę oficera WP*. 7 stycznia 1945 r. został osadzony w więzieniu w Jarosławiu i groziło mu postawienie przed sądem. Jednak już w tydzień później – 15 stycznia 1945 r. – został zwolniony z aresztu bez postawienia zarzutów, niewątpliwie w związku z wyznaczeniem do grupy operacyjnej dla województwa krakowskiego. Być może zresztą to właśnie zgoda na przydział do grupy operacyjnej i wyjazd na inny teren były warunkiem uniknięcia przez M. Czekierdę odpowiedzialności za wywołanie wspomnianej awantury¹⁰¹.

13 stycznia 1945 r. skierowany został do grupy operacyjnej dla województwa krakowskiego i wyznaczony na wywiadowcę PUBP w Wadowicach, dokąd przyjechał 27 stycznia 1945 r.¹⁰²

¹⁰⁰ *Ibidem*, s. 4 z 13 – *Notatka informacyjna* sporządzona w Archiwum WUSW w Rzeszowie, datowana 10 kwietnia 1987 r., s. 5 z 13 – *Karta ewidencyjna współpracownika RBP*, Czekierda Michał, s. 10 z 13 – *Do Resortu Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie*.

¹⁰¹ AIPN Rzeszów, IPN Rz 50/13, PUBP Jarosław, Księga aresztowanych przez PUBP Jarosław z lat 1944-1947, numeracja stron według zapisu narzuconego u dołu skanów, s. 49/135, poz. 501.

¹⁰² AIPN Warszawa, IPN BU 0990/2/1 (0990/2 t. 1), k. 37, Rozkaz personalny nr 7 z dnia 13 stycznia 1945 r.; AIPN Rzeszów, IPN Rz 00149/15, s. 0049, WUSW Rzeszów, Zbiór rozkazów personalnych Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN i Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, nieco inna wersja tego rozkazu, *Rok pierwszy...*, s. 342. Zob. także AIPN Kraków, IPN Kr 667/30, Akta w sprawie karnej prowadzonej przeciwko Jan Kapala, imię ojca Józef, ur. 21-11.1925, oskarżonemu o udział w napadach (sic!) rabunkowych z użyciem broni palnej na szkodę osób trzecich w m. Inwałd i Ponikiew w maju 1946 r., tj. o przestępstwo z art. 259 kk, art. 23 w zw. z art. 261 kk. M. Siwiec-Cielebon, *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa...*, s. 139.

ZANIM NASTĄPI PODSUMOWANIE

Trudno pokusić się o wnioski czy podsumowywać tekst, który stanowi dopiero pierwszą część pełnego opisu zagadnienia. Jednak już z pierwszych danych widać, że do Wadowic skierowani zostali funkcjonariusze spełniający być może kryteria ideowe czy raczej ideologiczne, ale kompletnie nieznający terenu swojego działania. Podobnie było zresztą z większością funkcjonariuszy MBP tworzących podwaliny pod funkcjonowanie UBP w woj. krakowskim. Można przyjąć, że potraktowani zostali jako mięso armatnie, choć zapewne nikt się nie spodziewał, że w przypadku Wadowic ich losy będą tragiczne, acz niekoniecznie albo nie zawsze ze względu na podjętą walkę „o nową Polskę”. Wykazane to zostanie w drugiej części artykułu, a przedstawienie pełnej wiedzy o losach funkcjonariuszy pozwoli zarówno na sformułowanie wniosków, jak i dokładniejsze przybliżenie realiów powstawania komunistycznych organów terroru na ziemi wadowickiej.

Wybrana bibliografia

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Warszawie

IPN BU 0193/5272

IPN BU 0952/68

IPN BU 0990/2/1

IPN BU 1572/3248

Oddział w Katowicach

IPN Ka 0182/4

IPN Ka 0238/53

Oddział w Krakowie

IPN Kr 029/1

IPN Kr 029/2

IPN Kr 057/1324

IPN Kr 081/1380

IPN Kr 0149/235

IPN Kr 0161/6

IPN Kr 110/1155

IPN Kr 110/1990

IPN Kr 110/2124

IPN Kr 667/30

Oddział w Rzeszowie

IPN Rz 0045/233

IPN Rz 00149/15

IPN Rz 00155/1210

IPN Rz 00171/233/D

IPN Rz 05/80

IPN Rz 046/622

IPN Rz 50/13

IPN Rz 188/233/J

Publikacje książkowe i artykuły

Jaglarz J.R., Grodnicki A., Fidziński J., *Opowieść o Wadowicach*, Wadowice 1983.

Korkuć M., „Kujbyszewiacy” – awangarda UB, „Arcana”, 2002, nr 4-5, VII-X 2002.

Korkuć M., *Zostańcie wierni tylko Polsce. Niepodległościowe oddziały partyzanckie w Krakowskie (1944-1947)*, Kraków 2002.

Korkuć M., Ptak A., *Żołnierze porucznika Wądolnego. Z dziejów niepodległościowego podziemia na ziemi wadowickiej 1945-1947*, Kraków 2001.

Kumaniecki J., *Stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z państwem radzieckim 1918-1943: wybór dokumentów*, Warszawa 1991.

Michta N., *Z lat walki z reakcją*, Warszawa 1988.

Nawrocki Z., *Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1945-1949*, Rzeszów 1998.

Nowakowski A., *Wadowice w latach 1945-1990. Przyczynek do najnowszej historii miasta*, Rzeszów 2018.

Oddali życie w walce o nową Polskę, red. Halina Latowska, Kraków 1987.

Poleszak S., „Pomoc” sowiecka przy tworzeniu komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w Polsce, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne”, 2001, nr 11.

Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Rzeszowszczyźnie (sierpień 1944–lipiec 1945), wybór i oprac. D. Iwaneczko, Z. Nawrocki, Rzeszów 2005.

Salmonowicz S. (pseud. Antoni Nowosielski), *Powstanie Warszawskie. Próba uporządkowania problemów genezy i oceny ogólnej*, Warszawa 1981.

Siwiec-Cielebon M., *Przestępstwa funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa na Ziemi Wadowickiej w latach 1945-1950 – rekonans badawczy i wstępny zarys zagadnienia*, „Wadoviana, Przegląd historyczno-kulturalny”, 2016, nr 19.

Siwiec-Cielebon M., *Przygotowani na najgorsze – do końca wierni Polsce. Opór wobec systemu komunistycznego na ziemi wadowickiej w l. 1945-1955 – rekonans i próba wstępnej systematyki niektórych aspektów*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2011, nr 14.

Terlecki R., *Miecz i tarcza komunizmu. Historia aparatu bezpieczeństwa w Polsce 1944-1990*, Kraków 2007.

Wałach S., *Świadectwo tamtych dniom*, Kraków 1974.

Wróblewski M., *Służba budowlana (Baudienst) w Generalnym Gubernatorstwie (1940-1945)*, Warszawa 1984.

Netografia

[https://de-m-wikipedia-org.translate.google/wiki/Watenstedt_\(Salzgitter\)?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=nui,sc](https://de-m-wikipedia-org.translate.google/wiki/Watenstedt_(Salzgitter)?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=nui,sc), [dostęp: 10 X 2021].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Organizacja_Todt [dostęp: 15 X 2021].

SUMMARY

Despite the fact that 30 years have passed since the collapse of communist power in Poland, no one has yet undertaken research into the beginnings of the communist repressive organs in the Wadowice area, especially into the personalities of the first functionaries. This article is the first such attempt, and out of necessity due to the abundance of source materials, it has been divided into two parts. The first part presents the profiles of the first five men of the Wadowice security force - Władysław Kubka, later Kubicki, Józef Kociuba, Franciszek Wywłoka, Mieczysław Sadowy, and Michał Czekierda, all of whom arrived in Wadowice on the 26th and 27th of January 1945 from Jarosław and the surrounding area as an operation group of the Ministry of Public Security for the Wadowice district. On the basis of personal files, the author presented their education, political and social involvement, and participation in the fights of World War II. What draws attention is their poor educational background and inability to write properly in Polish, despite the fact that they had completed from five to seven grades of primary school, and one of them had even completed two forms of middle school.

An important element of each biographical entry is the description of the circumstances under which these people joined the ranks of the Department of Security. There is also a description of their career in the structures of the Department of Public Security until they arrived in Wadowice. Their further tragic fate (except for one group leader, W. Kubka) will be described in the second part of the article.

As background, the author presented in a shortened form the history of the Department of Public Security until it was transformed by Joseph Stalin's decision into a ministry, and also the history of the seizure of properties used for the needs of the District Office of Public Security (PUBP) in Wadowice. The initial activity of the Wadowice PUBP has been mentioned only to a small extent. It will be presented more extensively in the second part of the article, where information about the service of the officers described in Wadowice and their further fate will also be presented.

Keywords

District Office of Public Security in Wadowice, Security Services, Wadowice, Ministry of Public Security, Poland 1945, functionaries of the Security Office